

WORKING PAPERS

37

Iveta Pauhofová – Michal Páleník

**SÚVISLOSTI STARNUTIA EURÓPSKEJ POPULÁCIE
VO VÄZBE NA FORMOVANIE DOPYTU SENIOROV**

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTORI:

**doc. Ing. Iveta Pauhofová, CSc.
Mgr. Ing. Michal Páleník, PhD.**

RECENZENTI:

**h. doc. RNDr. Viliam Páleník, PhD.
Ing. Gabriela Dovál'ová, PhD.**

Táto práca je súčasťou riešenia projektu APVV-0135-10 „Strieborná ekonomika ako potenciál budúceho rastu v starnúcej Európe“.

The EU-SILC datasets were made available for the research on the basis of contract no. EU-SILC/2011/33, signed between the European Commission, Eurostat, and the Technical University of Kosice. Eurostat has no responsibility for the results and conclusions which are those of the researchers.

ABSTRAKT

Súvislosti starnutia európskej populácie vo väzbe na formovanie dopytu seniorov

Nastúpený trend starnutia európskej populácie predstavuje vzhľadom na veľkosť a stabilitu príjmov seniorov príležitosť saturovať ich potreby rozšírením trhu tovarov a služieb v smere zabezpečenia rastu spotreby. Práca je orientovaná na zistenie potenciálu dopytu seniorov formovanom ich príjmami v jednotlivých regiónoch a krajinách EÚ. Sú skúmané vzťahy medzi príjmami aktívneho obyvateľstva a populácie v poproduktívnom veku. V prípade Slovenska je analyzovaná aj stratifikácia príjmov obyvateľstva na regionálnej báze.

KLÚČOVÉ SLOVÁ:

Strieborná ekonomika, príjmy seniorov, príjmová stratifikácia

ABSTRACT

The ageing of Europe's population in relation to the senior demand formation

The established trend of the European population aging in view of the size and stability of senior's income is the important opportunity of their needs by extending market to saturate indirection of ensuring the growth of consumption. The article is oriented on the potential of seniors demand in different regions and countries of the EU. The relationship between the active population incomes and the senior's incomes are studied. The stratification of population income on a regional basis is analyzed in the case of Slovakia.

KEYWORDS:

Silver economy, senior's income, income stratification

JEL CLASSIFICATION: D12, D31, E24, E62, E15

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedajú autori.

Technické spracovanie: Ing. Eva Chovancová, Mária Lacková

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: ipauhofova@yahoo.com; michal.palenik@iz.sk

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2012

O B S A H

Použité skratky	4
Zoznam grafov a tabuliek.....	4
Úvod	5
1. Metodologické aspekty predmetu skúmania	6
2. Potenciál striebornej ekonomiky v regiónoch a krajinách EÚ na báze štruktúry dopytu obyvateľstva formovanom príjmami a demografické charakteristiky.....	8
2.1. Príjmy vo väzbe na demografické charakteristiky	8
2.2. Potenciál striebornej ekonomiky na báze dopytu formovanom príjmami seniorov v regiónoch a krajinách EÚ	20
2.3. Vplyv starnutia populácie na formovanie potenciálneho dopytu slovenských seniorov a niektoré riziká vývoja ich budúcich príjmov	24
Resumé	29
Literatúra	31

POUŽITÉ SKRATKY

Krajiny Európy:

BE – Belgicko, BG – Bulharsko, CY – Cyprus, CZ – Česká republika, DK – Dánsko, EE – Estónsko, FI – Fínsko, FR – Francúzsko, EL – Grécko, NL – Holandsko, IE – Írsko, LT – Litva, LV – Lotyšsko, LU – Luxembursko, HU – Maďarsko, MT – Malta, DE – Nemecko, PL – Poľsko, PT – Portugalsko, AT – Rakúsko, RO – Rumunsko, SK – Slovensko, SI – Slovinsko, ES – Španielsko, SE – Švédsko, IT – Taliansko, UK – Veľká Británia, IS – Island

Regióny:

EÚ 27 – Európska únia, V5 – Vyšehradská päťka (SK, HU, PL, CZ, SI), NMS2 – dve najnovšie členské krajiny

EÚ (RO, BG), Britské ostrovy – krajiny UK a IE, Benelux – krajiny BE, NL a LU

PO – Prešovský kraj

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Graf 1	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Pobaltie (% , 2009)	9
Graf 2	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne V5 (% , 2009)	10
Graf 3	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Benelux (% , 2009)	11
Graf 4	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Severské krajiny (% , 2009)	12
Graf 5	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Bulharsko, Rumunsko (% , 2009)	13
Graf 6	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Stredozemie (% , 2009)	14
Graf 7	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Nemecko, Rakúsko (% , 2009)	15
Graf 8	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Britské ostrovy (% , 2009)	16
Graf 9	Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Francúzsko (% , 2009)	17
Graf 10	Štruktúra potenciálneho dopytu starnúcich v regiónoch EÚ (50-64 roční, % , 2009)	17
Graf 11	Podiel starnúcich v regiónoch EÚ (50-64 roční, % , 2009)	18
Graf 12	Štruktúra potenciálneho dopytu seniorov v regiónoch EÚ (65 a viacroční, % , 2009)	19
Graf 13	Podiel počtu seniorov žijúcich v regiónoch EÚ (65 a viacroční, 2009)	19
Graf 14	Podiel príjmov seniorov na celkových príjmoch aktívneho obyvateľstva v regiónoch EÚ (% , 2009)	20
Graf 15	Pomer príjmov 50 až 64-ročných k príjmom aktívneho obyvateľstva (% , 2009)	22
Graf 16	Podiel príjmov 50 až 64-ročných na príjmoch 25 až 50-ročných v krajinách EÚ (% , 2009)	23
Graf 17	Vývoj príjmov obyvateľstva vo vekových skupinách pod a nad 50 rokov na Slovensku (euro, 2005 – 2011)	25
Graf 18	Vývoj celkových priemerných príjmov obyvateľstva na Slovensku podľa vekových kategórií (euro, s. c. 2011, 2005 – 2011)	27
Tabuľka 1	Vývoj čistých príjmov obyvateľstva v mestách a na vidieku v krajoch Slovenska (euro, s. c. 2011, obdobie 2005, 2009 – 2011)	26
Tabuľka 2	Vývoj čistých príjmov obyvateľstva na Slovensku podľa vekových kategórií (euro, s. c. 2011, 2005 – 2011)	27
Tabuľka 3	Priemerné čisté príjmy podľa vekových kategórií v Prešovskom kraji a na Slovensku (euro, s. c. 2011, roky 2005, 2007, 2009, 2011)	28
Tabuľka 4	Podiel mužov a žien s čistým príjmom do 300 eur na vidieku v okresoch Prešovského kraja (% , 2005, 2011)	29

ÚVOD

Skúmanie súvislostí starnutia európskej populácie vo väzbe na formovanie potenciálneho dopytu seniorov je súčasťou druhej etapy riešenia časti s názvom „Potreby a správanie sa starších“ projektu APVV „Strieborná ekonomika ako potenciál budúceho rastu v starnúcej Európe“. Súhrnný metodologický aparát pre jednotlivé etapy skúmania predmetnej oblasti je uvedený v Pauhofová, I., Páleník, M., 2011.

V súčasnej etape krízy, ktorá začína nadobúdať prívlastok kríza produkčných kapacít, je s veľkou pravdepodobnosťou možné očakávať turbulencie na pracovnom trhu vo väčšine európskych krajín, najmä v tých, ktoré sú významnou mierou orientované na export a tiež v tých, ktoré sa ako subdodávatelia na tomto exporte podieľajú. Pri obmedzovaní produkčných kapacít nebude pravdepodobne dochádzať k masívnemu odlevu z trhu práce v dôsledku sily odborov v niektorých krajinách EÚ (najmä v Nemecku), ale vysoko reálnou je stagnácia mzdového vývoja. Predpoklad stagnácie miezd, v závislosti od dĺžky jej trvania, je istým ohrozením budúceho formovania starobných dôchodkov (príjmov seniorov). V dôsledku dlhovej krízy, ktorá sa premieta aj do obmedzenia zdrojov pre sociálny a dôchodkový systém, je súčasne možné očakávať v jednotlivých krajinách EÚ isté administratívne úpravy vo výpočte výšky starobných dôchodkov a odchodu do dôchodku. Súvislosti takého vývoja síce nebudú negovať možnosť realizácie koncepcie striebornej ekonomiky, ale isto ovplyvnia veľkosť dopytu seniorov formovaného ich príjmami. Znamená to, že rozdiely vo veľkosti potenciálneho dopytu seniorov sa medzi krajinami prehĺbia. V tradične vyspelých veľkých krajinách EÚ, ako Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia a Taliansko, je predpoklad, že seniori budú v zhoršených ekonomických podmienkach vo zvýšenej miere čerpať úspory, vytvorené v období konjunktúry. Zároveň je súčasťou ich disponibilného bohatstva aj vyššia úroveň hodnoty majetku v porovnaní s majetkovou vybavenosťou seniorov v krajinách, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2000.¹ Tieto súvislosti sa priamo dotýkajú veľkosti a regionálneho rozloženia potenciálneho dopytu seniorov. Na druhej strane je zároveň možné uvažovať v rovine, že pokiaľ obmedzené finančné toky v dôsledku dlhovej krízy sa všeobecne neprejavujú zásadným pohybom peňazí z bankového sektora do podnikovej úrovne v podobe úverov, ale zostávajú vo významnej miere viazané v úzkom manévrovacom priestore bánk, je otázka inovácií v smere nových tovarov a služieb pre seniorov realizovateľná na nižšej úrovni. V súčasnosti je kapitálová vybavenosť mnohých inovatívne orientovaných podnikov na úrovni porovnateľnej s ostatnými podnikmi, teda nízka, a podniky vo viacerých prípadoch potrebujú úvery už i na bežnú prevádzku. Na základe uvedeného sa vynárajú isté obavy o veľkosť reálneho priestoru pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky v tej miere, ako sa z pohľadu efektov očakávalo, že ich prinesie v smere podpory rastu ekonomík v európskom priestore cez zvýraznenie exportnej orientácie tovarov a služieb pre seniorov.

¹ Pauhofová, I.: Súvislosti polarizácie bohatstva a globálnej spotreby v krízovom období. In Pauhofová, I., editorka: Determinanty polarizácie bohatstva v globalizovanom svete. Súčasnosc' a budúcnosc', s. 100.

Zámerom tohto materiálu je zistiť súvislosti, veľkosť a priestorové rozloženie potenciálneho dopytu strieborných a seniorov, formovanom ich príjmami v regiónoch a jednotlivých krajinách EÚ. Vo väzbe na demografickú štruktúru a príjmovú úroveň obyvateľstva je ambíciou formulovať predpoklady realizácie koncepcie striebornej ekonomiky. Realnosť obmedzení formovania dopytu seniorov na Slovensku v dlhšom časovom horizonte je skúmaná na základe vývoja príjmovej stratifikácie obyvateľstva na regionálnej báze (kraje, okresy). Realizácia uvedených zámerov je postavená na dokazovaní jednotlivých hypotéz, ktoré boli sformulované pre druhú etapu riešenia časti dotknutého projektu a sú uvedené v tejto práci v rámci metodologických aspektov skúmaných oblastí.

1. METODOLOGICKÉ ASPEKTY PREDMETU SKÚMANIA

Zámer zistiť súvislosti, veľkosť a priestorové rozloženie potenciálneho dopytu strieborných a seniorov, ktorý je formovaný ich príjmami, je realizovaný dokazovaním nasledujúcich hypotéz:

1. Rozdiely vo veľkosti peňažných príjmov seniorov (strieborných) sú v rámci porovnania medzi tradičnými krajinami EÚ a novými významné.
2. Rozdiely v podiele príjmov seniorov (strieborných) na celkových príjmoch obyvateľstva v definovaných regiónoch a krajinách EÚ sú v rámci porovnania zásadne rozdielne.
3. Veľkosť dopytu generovaného peňažnými príjmami seniorov (strieborných) v tradičných ekonomikách EÚ je dostatočná na permanentné saturovanie potrieb seniorov a na stabilnú tvorbu ich úspor.
4. Príjmová stratifikácia obyvateľstva na Slovensku nezakladá v krátkodobom časovom horizonte bázu pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky v zmysle zvýšenej saturácie špecifických potrieb seniorov (nové inovatívne technológie produkujúce tovary a služby s vyššou cenovou úrovňou).
5. Príjmová stratifikácia obyvateľstva na Slovensku vytvára predpoklad formovania nižšej a znižujúcej sa úrovne starobných dôchodkov v porovnaní s dôchodkami v tradične vyspelých ekonomikách EÚ.

V rámci tejto etapy je pozornosť orientovaná na výskum peňažných príjmov na národnej úrovni za domácnosti podľa nižšie uvedených demografických charakteristík, podobne za definované regióny. Následne je analyzovaná veľkosť potenciálneho dopytu formovaného peňažnými príjmami domácností celkom a veľkosť dopytu na strane domácností seniorov na úrovni jednotlivých krajín EÚ. Identifikuje sa pomer priemerných príjmov ľudí v aktívnom veku a seniorov. Zisťujú sa diferencie medzi krajinami, ktoré budú indikovať regionálnu dimenziu potenciálneho dopytu na strane dotknutých vekových skupín obyvateľstva v EÚ. Zároveň sa za Slovensko realizuje analýza individuálnych administratívnych údajov za príjmy

obyvateľov a je spracovaná stratifikácia príjmov s dôrazom na skupinu starších ľudí. Za ostatné krajiny a regióny nie je možné príjmovú stratifikáciu, porovnateľnú so Slovenskom spracovať, takéto relevantné údaje nie sú dostupné.

Ťažisko orientácie výskumu je smerujúce na záujem o príjmy osôb nad 50 rokov. Títo vo svojej vnútornej vekovej štruktúre zahŕňajú potenciál budúcich seniorov, ako aj seniorov ako takých. Pre potreby detailnejšieho zamerania sa na potreby seniorov (strieborných), je dotknutá skupina obyvateľov nad 50 rokov rozdelená na nasledujúce podskupiny:

- starnúci, skupina 50 až 64-ročných (youngold), skupina s častými pracovnými príjmami,²
- *starší* (oldold), ktorí majú vek od 65 po 79 rokov a majú prevahu nepracovných príjmov,³
- *prestarlí* (oldestold), skupina osôb nad 80 rokov veku.⁴

Pod *seniormi* sú chápané vekové skupiny 65 a viacročných osôb a pod *striebornými* sa rozumie obyvateľstvo staršie ako 50 rokov.

Pod *aktívnymi* rozumieme ľudí zapojených do trhu práce. Pod *predaktívnymi* chápeme obyvateľstvo, ktoré nespĺňa predpoklady svojej účasti na trhu práce kvôli veku.

Rozdiely príjmov podľa veku v jednotlivých krajinách Európy sú skúmané prostredníctvom výberového zisťovania EU SILC. Ide o zisťovanie zamerané na príjmy a životné podmienky.⁵ Pre spracovanie príjmovej stratifikácie obyvateľov na Slovensku sú využívané údaje zo Sociálnej poisťovne. Ide o údaje o príjmoch za jednotlivé sociálne skupiny obyvateľov a sú detailne štruktúrované.⁶ Pre potreby analýz sú tieto dáta očistené o infláciu, meranú indexom spotrebiteľských cien na stále ceny roku 2011.

Predbežná analýza geografických reálií, demografických a makroekonomických charakteristík (počet obyvateľov, ich veková štruktúra, priemerná mzda jednotlivých vekových kategórií, ich vzájomné pomery a podiel na dopyte, ktorý tieto vekové skupiny utvárajú v krajine a ich pomerné zastúpenie v EÚ) ukázala, že pre potreby detailnejšieho identifikovania veľkosti a priestorového rozloženia potenciálneho dopytu seniorov (strieborných) je zaujímavé tiež definovanie regiónov s podobnými charakteristikami v relevantných oblastiach. Regiónov je celkovo deväť: Pobaltie, Vyšehradská päťka, Benelux, Severské krajiny, NMS2, Stredozemie, Nemecko a Rakúsko spolu, Britské ostrovy a región Francúzsko.

Je zrejmé, že súčasťou potenciálneho dopytu strieborných sú aj naakumulované úspory. Vzhľadom na postupujúcu krízu je reálny predpoklad, že dotknuté skúmané vekové

² V SR v roku 2011 malo 67 % osôb v tomto veku pracovné príjmy, vo vekovej skupine od 50 do 59 rokov je to až 81 %. 53 % malo nepracovné príjmy. Toto ukazuje postupný prechod tejto vekovej skupiny do dôchodku.

³ V SR malo v roku 2011 99 % nepracovné príjmy a 13 % má aj pracovné príjmy.

⁴ V SR malo v roku 2011 99 % tejto vekovej skupiny nepracovné príjmy a 2 % má aj pracovné príjmy.

⁵ Na Slovensku sa realizuje od roku 2005 a zúčastňuje sa ho okolo 6 000 domácností. Vzhľadom na použitú metodiku ide o zisťovanie, ktoré je harmonizované medzi jednotlivými krajinami.

⁶ Príjmy evidované Sociálnou poisťovňou môžeme rozdeliť na dve skupiny. Pracovné príjmy predstavujú príjmy zo zamestnania, dohôd a živností, ktoré určujeme ako vymeriavací základ pre účely platenia odvodov. Nepracovné príjmy predstavujú najmä starobné a invalidné dôchodky, vdovské a vdovecké dôchodky, dávky v nezamestnanosti. V databáze nie sú uvedené príjmy, ktoré nie sú pod gesciou Sociálnej poisťovne: napríklad výsluhové dôchodky, príjmy z majetku, príjmy zo zahraničia, dávky v hmotnej núdzi, tvorba a čerpanie úspor.

kategórie obyvateľstva budú na spotrebiteľskom trhu okrem priebežných príjmov realizovať aj časť svojich úspor. Preto bude súčasťou ďalšieho výskumu aj regionálne rozloženie úspor obyvateľstva a ich veľkosť. Problémom je však dostupnosť relevantných údajov o veľkosti úspor za jednotlivé krajiny EÚ – národná úroveň, v členení na jednotlivé vekové skupiny obyvateľstva, ako aj údajov, ktoré sú reprezentatívne za tieto skupiny na úrovni EÚ. V súčasnosti sú dostupné len niektoré výberové šetrenia, ktoré nie je možné použiť ani pre expertný odhad.

2. POTENCIÁL STRIEBORNEJ EKONOMIKY V REGIÓNOCH A KRAJINÁCH EÚ NA BÁZE ŠTRUKTÚRY DOPYTU OBYVATEĽSTVA FORMOVANOM PRÍJMAMI A DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

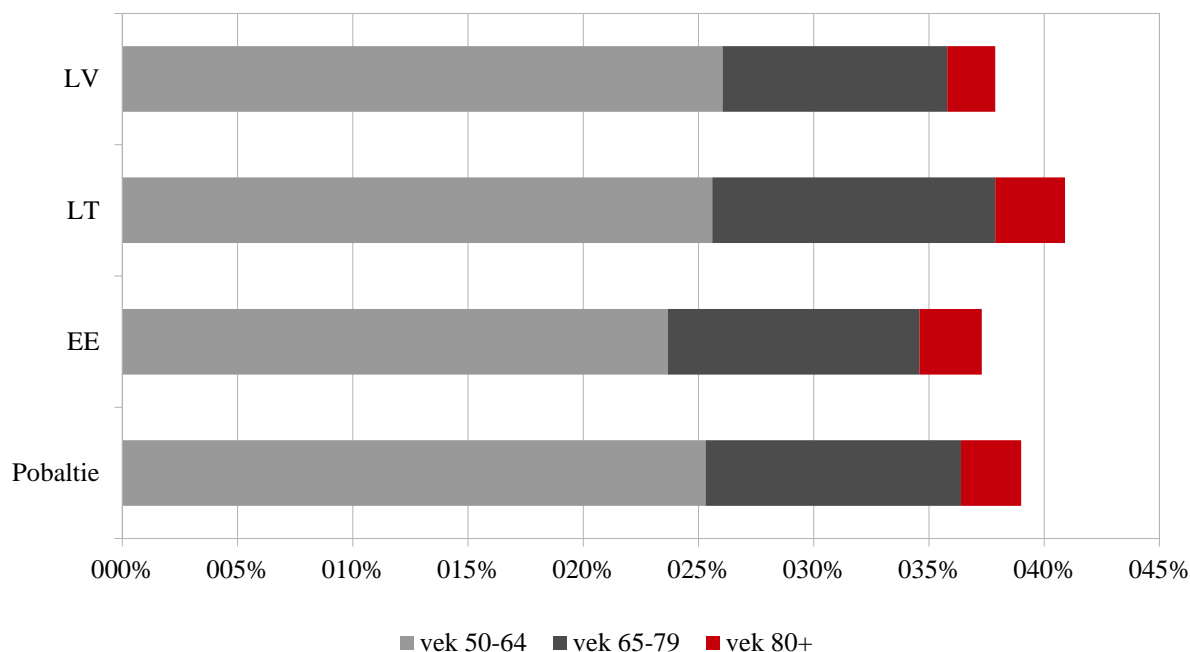
Základným aspektom orientácie v možnostiach realizácie koncepcie striebornej ekonomiky je charakterizovanie jeho potenciálu, ktorý predstavuje veľkosť potenciálneho dopytu formovaného početnosťou relevantných skupín obyvateľstva a ich príjmami v tej-ktorej krajine EÚ. Z dlhodobejšieho hľadiska je významnou aj stabilita týchto príjmov. Na základe predbežnej viacfaktorovej analýzy boli zistené vývojové charakteristiky krajín, ktoré umožnili podobné krajiny zoskupiť do regiónov.

2.1. Príjmy vo väzbe na demografické charakteristiky

Región Pobaltie

Vyznačuje sa relatívne mladým obyvateľstvom, populácia staršia ako 50 rokov tvorí iba 43 % všetkých obyvateľov (o 5 percentuálnych bodov menej, ako je priemer EÚ). Pre krajiny, ktoré tvoria región Pobaltie-Litva, Lotyšsko a Estónsko, je charakteristické porovnateľné vekové zloženie s minimálnymi rozdielmi. V prípade priemernej mzdy sú však rozdiely výrazné. Najvyššia priemerná mzda je zaznamenaná v Estónsku, s pomerne veľkou diferenciou oproti Litve, najmä vo vekovej kategórii obyvateľov 25 až 50 rokov. V prípade Lotyšska sú príjmy 80 a viacročných k príjmom 25 až 50-ročných nižšie ako 68 %, v Estónsku o 60 % a v Litve 53,2 %. Podiel na domácom dopyte formovanom príjmami starších je v celom regióne veľmi podobný. Kúpyschopnosť mladších skupín obyvateľstva je teda oproti starším výrazne vyššia. Staršie vekové kategórie, 50 až 65, 65 až 80 a viac, sú pod priemerom EÚ o 5 p. b. v prvej vekovej skupine, v druhej o 3 a v tretej o 1,4 p. b. U ľudí vo veku 65 rokov a viac je podiel na domácom dopyte najnižší v Lotyšsku a naopak, najvyšší v Litve. Z pohľadu veľkosti potenciálneho dopytu za celú EÚ, cez počet obyvateľov, ide v prípade Pobaltských krajín o menej významnú váhu regiónu s nízkym počtom obyvateľov. Ich podiel na celkovom dopyte EÚ formovanom príjmami je veľmi nízky. Predstavuje iba 0,6 % na celkovom potenciálnom dopyte EÚ u ľudí starších ako 50 rokov a 0,5 % u 80 a viacročných.

Graf 1
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Pobaltie
 (% , 2009)

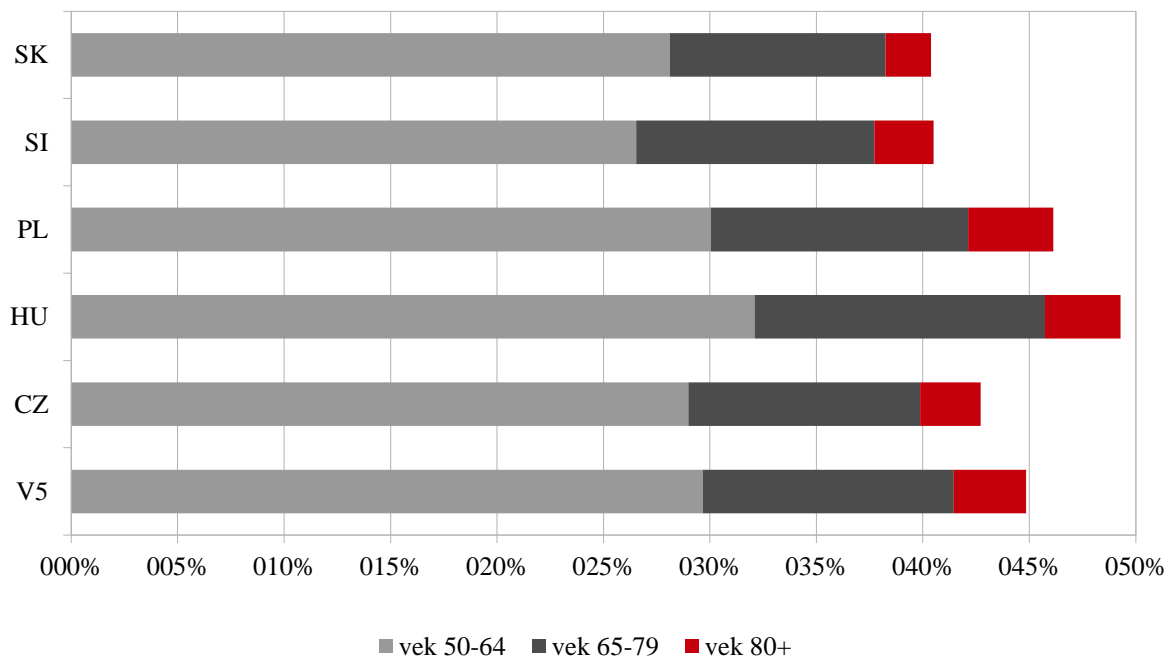

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Vyšehradskej päťky

Región, do ktorého patrí Slovensko, Česko, Maďarsko, Poľsko a Slovinsko, je rozlohou výrazne väčší ako Pobaltie. Podiel obyvateľstva staršieho ako 50 rokov predstavuje 17 % z celkového počtu obyvateľov EÚ, najmä vďaka početnému obyvateľstvu v Poľsku. Vekové rozloženie populácie staršej ako 50 rokov je v každej krajine pod priemerom EÚ. Relatívne najmladšie obyvateľstvo je na Slovensku a ostatné štáty sú takmer vyrovnané. V Slovinsku sú zaznamenané najvyššie priemerné mzdy v regióne v každej vekovej kategórii. Región ako celok je po Pobaltskom a NMS2 regióne v priemerných mzdách pod priemerom EÚ. Vo vyšších vekových skupinách sú rozdiely ešte markantnejšie. Priemerná mzda u ľudí vo veku 50 až 65 rokov je o 11 p. b. nižšia ako u 25 až 50-ročných, pričom priemer EÚ je o 3 p. b. vyšší. Z uvedeného vyplýva za región nižší podiel na potenciálnom domácom dopyte, ako je európsky priemer. Za skupinu obyvateľstva vo veku nad 50 rokov je tento podiel 44,8 %. Vyšší podiel je iba v Maďarsku (o 0,7 p. b.). Na Slovensku je zaznamenaný najnižší podiel, nižší o viac ako 8 percentuálnych bodov. Podiel na potenciálnom dopyte v rámci EÚ je iba 6,3 % u osôb starších ako 50 rokov, z čoho najmenej je v Slovinsku (0,4 %) a najviac v Poľsku (2,9 %).

Graf 2
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne V5 (% , 2009)

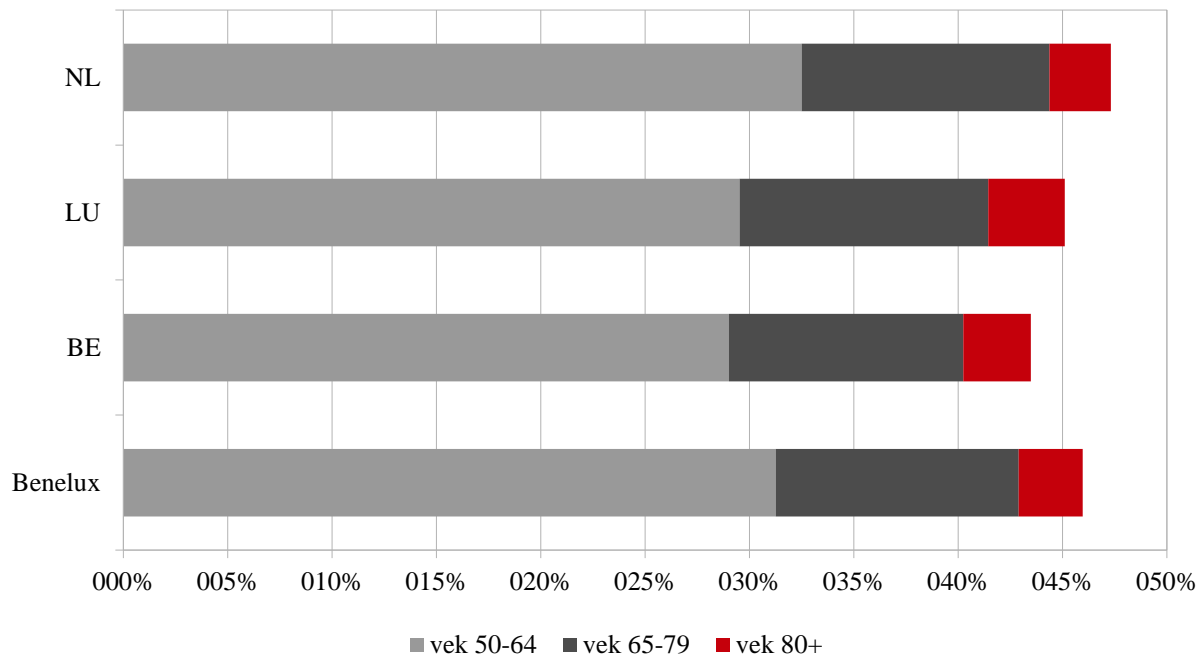

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Benelux

Región zahŕňajúci Belgicko, Holandsko a Luxembursko sa vyznačuje veľmi vysokými priemernými mzdami, príjmami aj u starších obyvateľov vysoko nad priemerom EÚ, podobnou vekovou štruktúrou a podielom na potenciálnom dopyte. Belgicko a Holandsko majú pomerne veľké zastúpenie staršieho obyvateľstva nad 50 rokov (3,1 % Belgicko a 4,5 % Holandsko). Luxembursko je, práve naopak, po Islande druhý najmenší štát z hľadiska populácie v EÚ, s iba 0,13 % zastúpením 50 a viacročných osôb. Obyvateľstvo Beneluxu je v porovnaní s priemerom EÚ mladšie v každej vekovej skupine okrem 50 až 65-ročných. Pomer príjmu tejto skupiny k skupine 25 až 50 je vyšší v Luxembursku o 11,8 %, v Holandsku o 4,8 %, v Belgicku je naopak nižší o 11,9 %. Podiel na potenciálnom dopyte je najväčší v každej krajine u mladšej vekovej skupiny 25 až 50, ktorý je vyšší ako úniový priemer. U ľudí vo veku 50 rokov a viac je v každej dotknutej krajine tento podiel o 2,7 p. b. nižší. Zmena je iba vo vekovej skupine 50 až 65 rokov, ktorých 31,3 % podiel na potenciálnom dopyte je vyšší o 1 p. b., ako je európsky priemer. Podiel na potenciálnom dopyte v rámci EÚ je najvyšší v Holandsku, s hodnotou 8,7 % za skupinu 50 až 65-ročných a 6 % za skupinu 80 rokov a viac. Pre Belgicko sú to hodnoty 4 % a 3,4 %. Luxembursko, z dôvodu veľmi nízkej populácie, aj napriek vysokým priemerným mzdám, sa podieľa na potenciálnom dopyte EÚ iba 0,34 % v skupine 50 až 65-ročných a 0,32 % vo vekovej skupine 80 rokov a viac.

Graf 3
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Benelux (% , 2009)

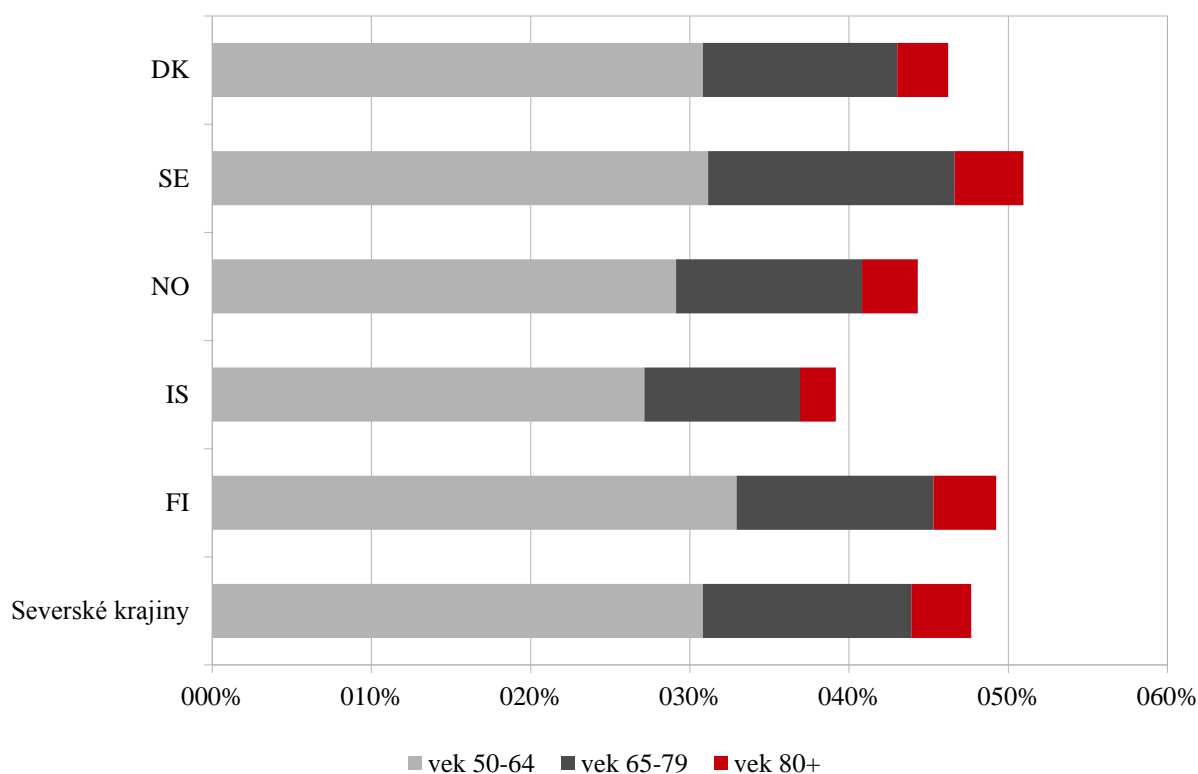

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Severské krajiny

Do regiónu Severské krajiny sú zahrnuté Švédsko, Dánsko, Nórsko, Island a Fínsko. Krajiny so silným sociálnym zabezpečením a vysokými odvodmi, najmä Švédsko, sa vyznačujú skôr mladšou populáciou (Island má v tomto regióne prvenstvo, keďže obyvateľstvo vo veku od 50 do 65 rokov je zastúpené iba 11,7 % a mladšia veková skupina vo veku 25 až 50 rokov má takmer 47 % zastúpenie). Vo veku 50 rokov a viac žije v Severských krajinách 7,7 % zo všetkých obyvateľov EÚ, najviac Švédov (2,9 %) a najmenej obyvateľov Islandu (menej ako desatina percenta). Priemerný príjem je v každej krajine vysoko nad európskym priemerom v každej vekovej kategórii. Pomer príjmov 50 až 65-ročných ku 25 až 50-ročným je 1,054, teda starší zarábajú viac o 5,4 % ako mladší (vo Švédsku až o 13 % viac). Vzhľadom na výšku priemerných príjmov a počet obyvateľov predstavuje región Severské krajiny priemerné hodnoty EÚ v podiele na potenciálnom dopyte. Nad priemerom je Island, s 55 % podielom na potenciálnom dopyte obyvateľov od 25 do 50 rokov a 39 % celkových príjmov majú ľudia starší ako 50 rokov, z toho 9,8 % ide o osoby vo veku od 65 do 80 rokov. Vyššie hodnoty, ako je priemer EÚ, má aj Švédsko, kde 51 % podiel na domácom potenciálnom dopyte majú 50 a viacroční a 65 až 80-roční tvoria 15,5 %. V rámci EÚ má z regiónu Severské krajiny taktiež najväčšie zastúpenie Švédsko s takmer 5 % podielom na potenciálnom dopyte a celý región predstavuje 14,1 % osôb vo veku nad 50 rokov.

Graf 4
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Severské krajiny (% , 2009)

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

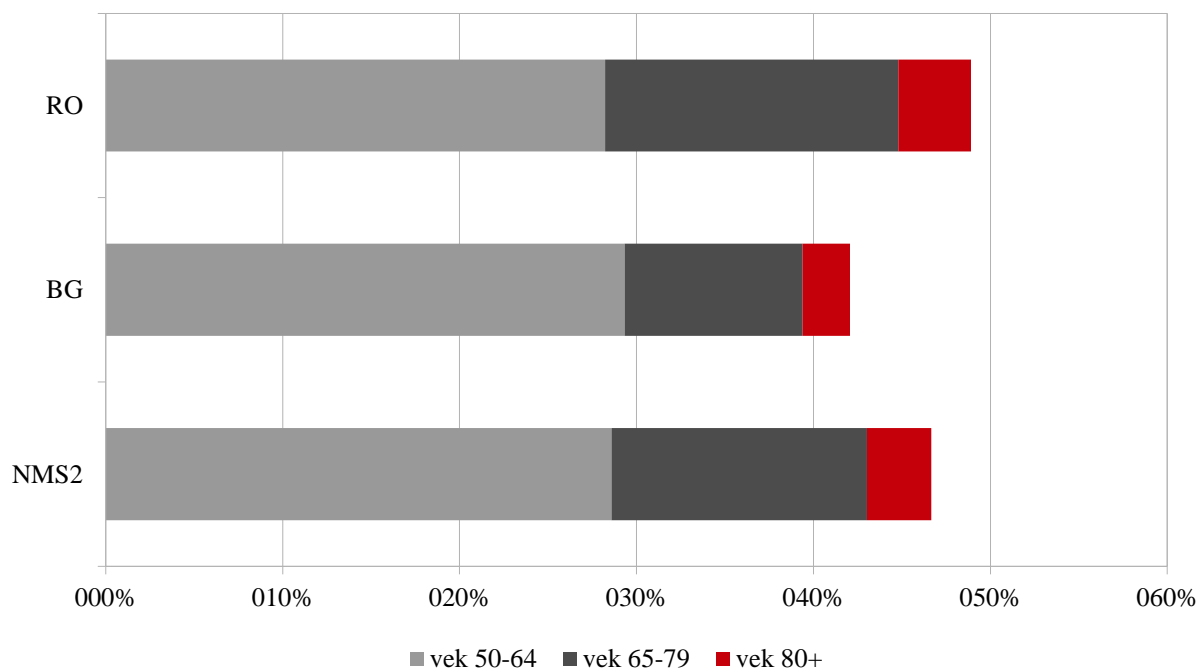
Región Bulharska a Rumunsku

Krajiny, ktoré sa stali členmi EÚ ako posledné, predstavujú región NMS2 (New MemberStates 2) – Bulharsko a Rumunsko.

Vekovým rozložením sú veľmi blízko priemeru EÚ a počtom starších obyvateľov nad 50 rokov sú takmer na rovnakej úrovni ako región Severské krajiny. Ich priemerné mzdy sú však na najnižšej úrovni spomedzi všetkých krajín EÚ. Príjem ľudí vo veku 80 rokov a viac je v Bulharsku o 60 % nižší ako príjem skupiny 25 až 50-ročných. V Rumunsku je nižší 31 %.

Podiel na potenciálnom domácom dopyte týchto dvoch krajín je u osôb starších ako 50 rokov iba mierne pod priemerom EÚ. Ak však berieme do úvahy celú EÚ, podiel Bulharska a Rumunsku spolu predstavuje iba 1,2 %, čo sa dá považovať za relatívne bezvýznamnú hodnotu pre strednodobý potenciál striebornej ekonomiky. Nižší podiel majú už iba veľmi malé Pobaltské krajiny.

Graf 5
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Bulharsko, Rumunsko (% , 2009)

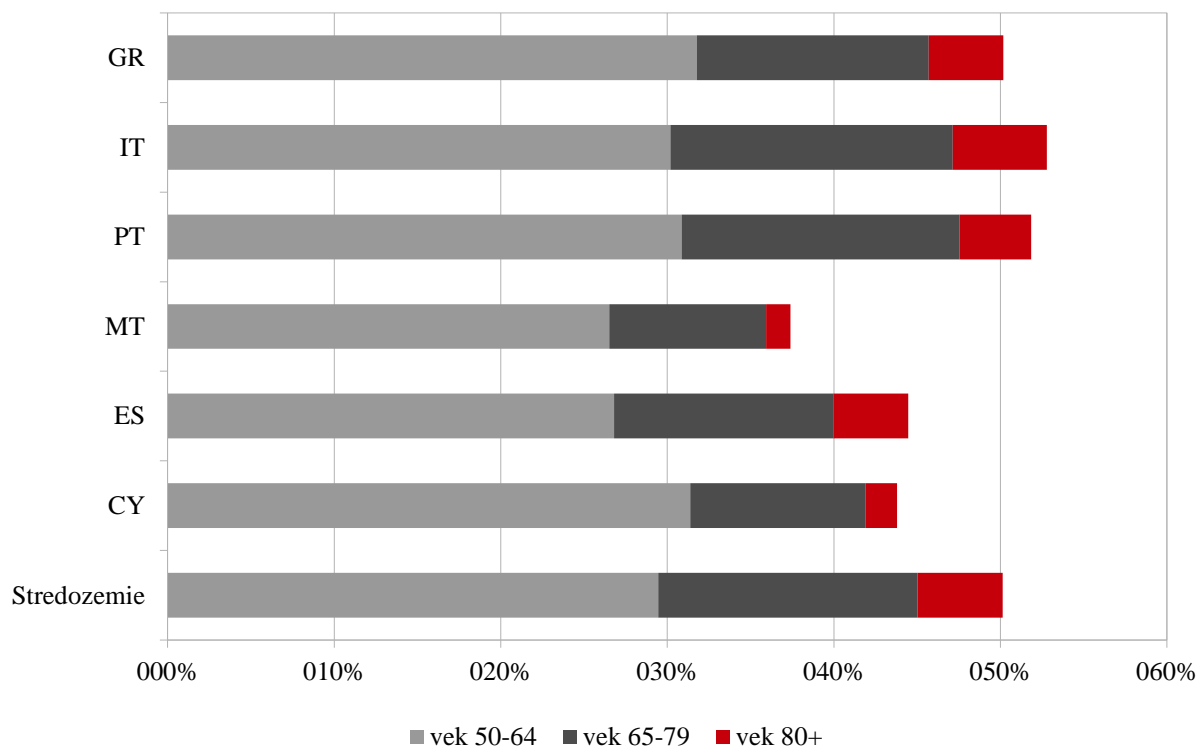

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Stredozemie

Pre región Stredozemie je charakteristická populácia s veľkým počtom starších osôb. Región zahŕňa Grécko, Taliansko, Portugalsko, Maltu, Španielsko a Cyprus. Najmä pre Grécko, Taliansko a Portugalsko je typické vysoké zastúpenie ľudí nad 65 rokov v krajine a ich relatívne vysoké príjmy. V tomto regióne žije takmer 30 % populácie EÚ staršej ako 50 rokov, 31 % ľudí vo veku od 65 do 80 rokov a až 37 % obyvateľov nad 80 rokov v rámci EÚ. Priemerná mzda starších ľudí je tesne pod úniovým priemerom (to však neplatí pre Taliansko, ktoré má priemerné mzdy omnoho vyššie). Priemerné mzdy ľudí vo veku od 50 do 65 rokov oproti 25 až 50-ročným sú v Grécku o 22,7 % vyššie, na Cypre o 21,8 %, v Taliansku o 18,4 %. Podiel starších ľudí na potenciálnom dopyte v regióne Stredozemie je mierne vyšší, ako je európsky priemer (okrem Talianska, kde 65 a viacroční majú ešte výraznejšiu váhu). Relatívne vyjadrenie podielu na potenciálnom dopyte v rámci EÚ ukazuje, že región Stredozemie tvorí 28,5 % u osôb nad 50 rokov a 35,3 % u ľudí nad 80 rokov. Najvýraznejšiu váhu na tom má Taliansko, ktoré predstavuje 17 %-ný podiel na dopyte EÚ u osôb nad 50 rokov a 22 % tvoria 80 a viacroční. Uvedené charakteristiky dokumentujú veľký význam regiónu pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky.

Graf 6
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Stredozemie (% , 2009)

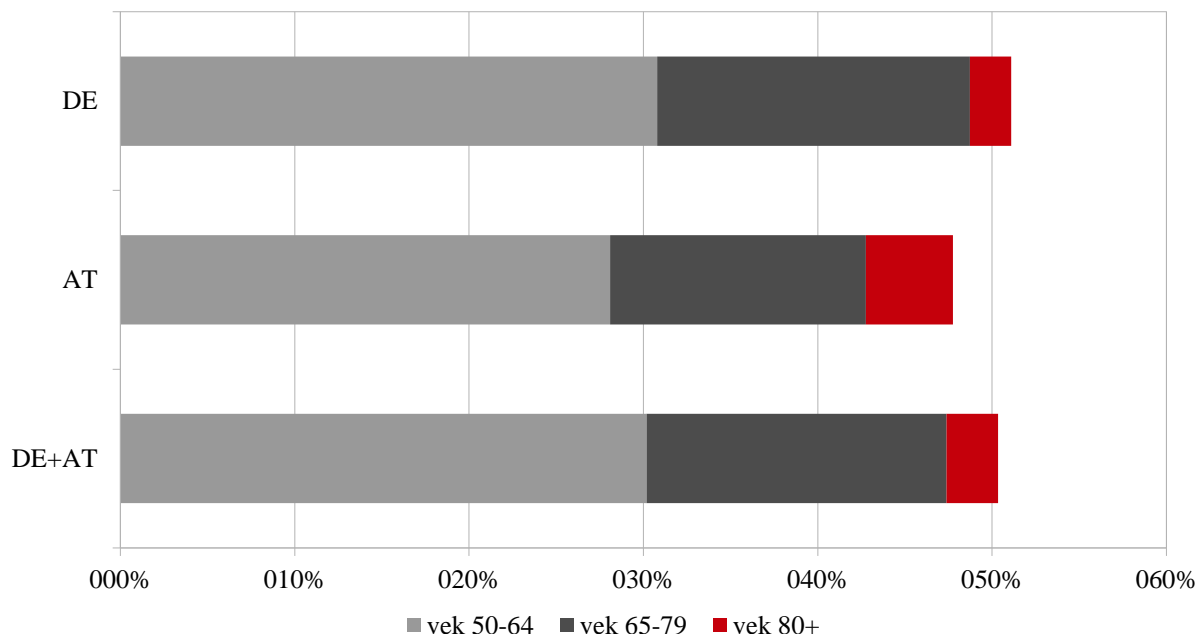
Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Nemecka a Rakúska

Jeden z ekonomicky najvyspelejších regiónov EÚ predstavujú krajiny Nemecko a Rakúsko spolu. Až 53 % obyvateľov Nemecka je starších ako 50 rokov a takmer štvrtina je vo veku od 65 do 80 rokov (o 6,5 p. b. viac ako európsky priemer). S titulom najľudnatejší štát Európy predstavuje Nemecko 10,3 % osôb nad 50 rokov a 12,7 % ľudí od 65 do 80 rokov z celkovej populácie EÚ. So mzdami vysoko nad európskym priemerom v každej vekovej kategórii a vysokým počtom starších obyvateľov sa Nemecko radí medzi krajiny s najväčším podielom na potenciálnom dopyte starších v EÚ (v poradí druhé miesto hneď za Talianskom). Potenciálny dopyt je generovaný 13,7 % príjmov 50 a viacročných a 16,3 % príjmov ľudí vo veku od 65 do 80 rokov. Rakúsko aj napriek nižšiemu počtu obyvateľov (iba 2,5 % osôb starších ako 50 rokov) má takmer 5 % podiel na dopyte osôb vo veku od 80 rokov a viac v EÚ. Región ako celok predstavuje 17,4 % podielu na potenciálnom dopyte EÚ u ľudí starších ako 50 rokov a 20,2 % podielu na dopyte u osôb vo veku od 65 do 80 rokov. Uvedený región predstavuje veľmi zaujímavý trhovú priestor pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky.

Graf 7

Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Nemecko, Rakúsko (% , 2009)

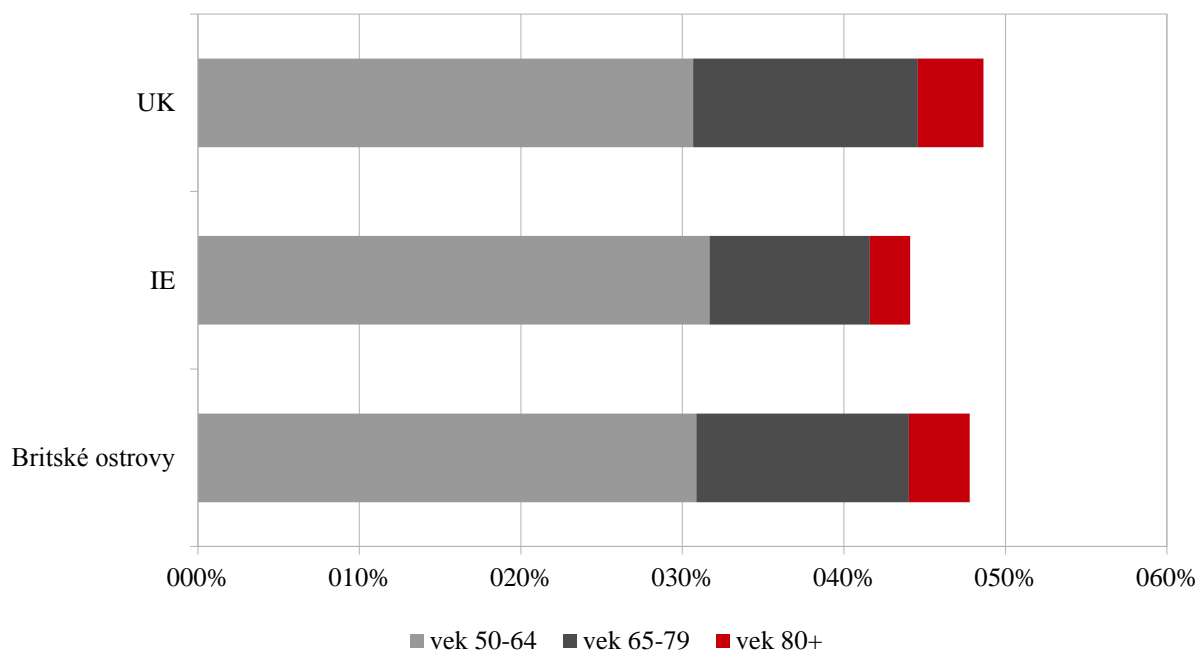
Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Britské ostrovy

Región Britské ostrovy, pozostávajúci zo Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska a Írska, sa vyznačuje vyšším zastúpením starších obyvateľov (najmä vo Veľkej Británii), ako je priemer EÚ. Vo Veľkej Británii predstavujú osoby vo veku nad 50 rokov 50,8 % (o 3,4 p. b. viac ako európsky priemer) a 6,2 % populácie je staršia ako 80 rokov (o 0,9 p. b. viac ako priemer EÚ). V Írsku je situácia iná, podiel obyvateľov nad 50 rokov je o 5 p. b. nižší, ako je priemer EÚ a podiel obyvateľov nad 80 rokov je nižší 1,2 p. b. V regióne Britské ostrovy žije 7,7 % populácie EÚ nad 50 rokov a 8,2 % obyvateľov vo veku 80 rokov a viac (z toho v samotnej Veľkej Británii tvoria starší ľudia ako 50 rokov 6,7 % a starší ako 80 rokov 7,25 %). Celý región sa vyznačuje vysokými priemernými mzdami nad úniovým priemerom. V Írsku sú tieto dokonca priemerne o 20 % vyššie ako vo Veľkej Británii. Rozdiel medzi príjmami 25 až 50-ročných a 50 až 65-ročných osôb je iba 0,9 % v Írsku a 2,9 % vo Veľkej Británii, v prospech mladšej skupiny obyvateľov. Podiel na domácom potenciálnom dopyte je vo Veľkej Británii vyšší na strane ľudí starších ako 50 rokov o 1 p. b. V Írsku prevláda ekonomická sila mladšej skupiny o 6,7 p. b. Región ako celok má podiel na potenciálnom dopyte EÚ 9,1 % u osôb starších ako 50 rokov. Z toho 7,5 % má podiel Veľká Británia, ktorá sa touto hodnotou radí na 5. miesto za Talianskom, Nemeckom, Francúzskom a Holandskom, zvyšných 1,6 % predstavuje Írsko. Celý región Britských ostrovov sa z pohľadu striebornej ekonomiky javí ako potenciálny trh veľmi pozitívne.

Graf 8

Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Britské ostrovy (% , 2009)

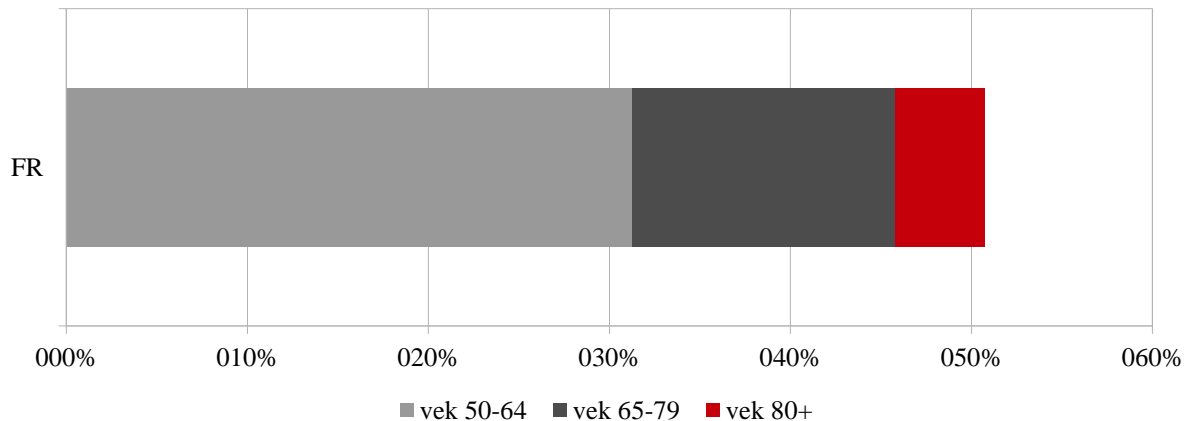

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Región Francúzsko

Zloženie obyvateľstva je veľmi podobné európskemu priemeru. Rozdiel v počte ľudí medzi 25 až 50-ročnými a nad 50 rokov je takmer 7 p. b., 80 a viacročné obyvateľstvo je zastúpené 5,7 %, čo predstavuje 8,5 % tejto vekovej skupiny v EÚ. Priemerné mzdy sú oproti európskemu priemeru vysoké, najmä u starších ľudí (50 až 65, 65 až 80 a viac). V porovnaní s príjmami 25 až 50-ročných majú 50 až 65-roční vyššie príjmy v priemere o 5,5 % a veková kategória 80 a viac má príjmy iba o 25 % nižšie ako skupina 25 až 50-roční. Vyšší pomer príjmov v prospech najstaršieho obyvateľstva majú už iba Rakúsko a Luxembursko. Z hľadiska regiónov je Francúzsko na prvom mieste. Z dôvodu vysokých príjmov starších obyvateľov a početnosti tejto vekovej skupiny predstavujú väčšinový podiel na domácom dopyte (50 a viacroční majú viac ako polovičný podiel). V každej kategórii starších vekových skupín (50-65, 65-80 a 80+) má Francúzsko vyšší podiel na domácom potenciálnom dopyte, ako je priemer EÚ. Podielom na potenciálnom dopyte za celú EÚ sa Francúzsko radí na 3. miesto za Talianskom a Nemeckom, s pomerným zastúpením takmer 11 % vo vekovej skupine 50 a viac a na 2. miesto za Talianskom s 13 % podielom na potenciálnom dopyte EÚ u osôb starších ako 80 rokov.

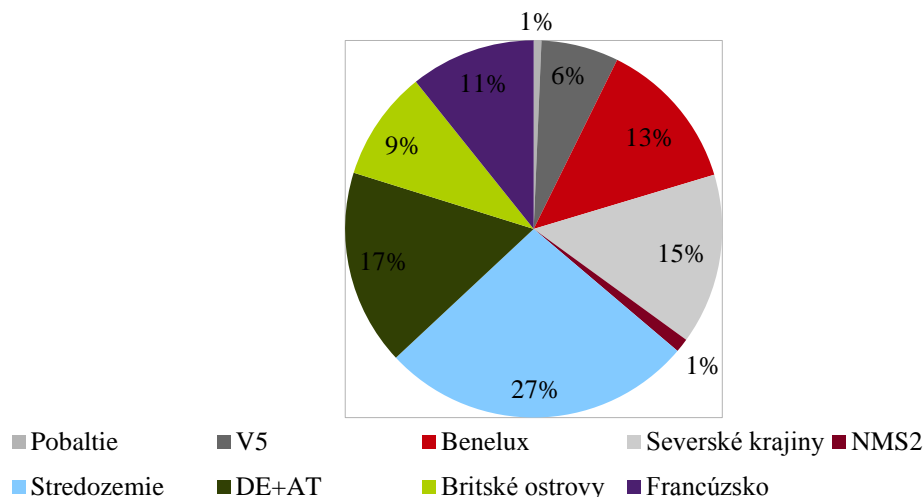
Graf 9
Štruktúra potenciálneho dopytu obyvateľstva nad 50 rokov na báze príjmov v regióne Francúzsko (% , 2009)

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Komplexnejší pohľad na veľkosť potenciálnych trhov na saturovanie špecifických potrieb strieborných v EÚ je možné získať analýzou štruktúry potenciálneho dopytu v skúmaných definovaných regiónoch. Pohľad na participáciu jednotlivých regiónov na potenciálnom dopyte všetkých starnúcich (veková skupina 50 až 64-roční) v EÚ, ktorý predstavujú ich príjmy, udáva nasledujúci graf.

Graf 10
Štruktúra potenciálneho dopytu starnúcich v regiónoch EÚ (50-64 roční, %, 2009)

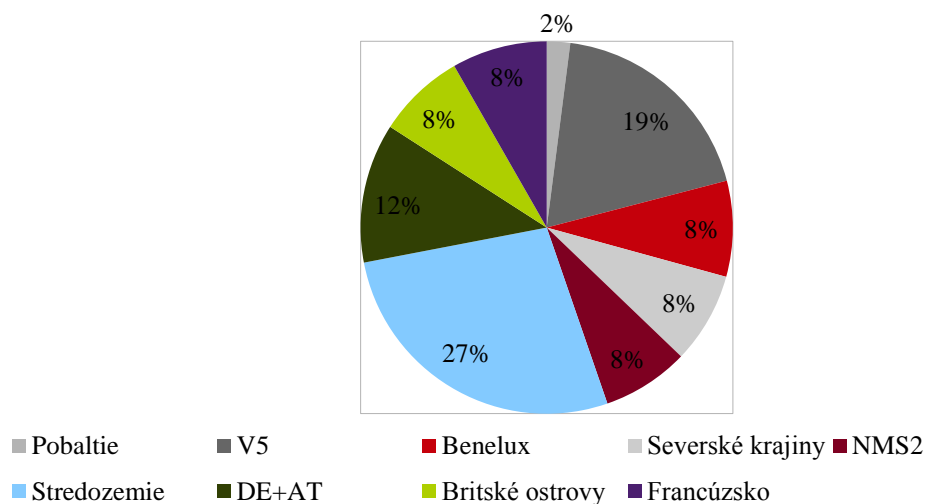
Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009, na báze priemerných príjmov.

Z grafu vyplýva, že veľmi perspektívne trhy pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky v strednodobom časovom horizonte predstavujú regióny Stredozemie, Nemecko a Rakúsko, Severské krajiny a región Beneluxu, v prípade, ak sa berie do úvahy potenciálny dopyt formovaný príjmami obyvateľstva vo veku 50 až 64 rokov. Do istej miery sú zaujímavé aj

regióny Francúzsko a Britské ostrovy. Z aspektu exportovania istých špecifických tovarov a služieb pre starnúcich sú však tieto regióny dopravne viac vzdialené. Regióny, ktorých krajiny vstúpili do EÚ neskôr, nepredstavujú nielen veľkosťou svojho potenciálneho dopytu, ale niektoré aj z pohľadu vekovej štruktúry obyvateľstva, významnejšie trhy zo strednodobého pohľadu.

G r a f 11

Podiel starnúcich v regiónoch EÚ (50-64 roční, %, 2009)

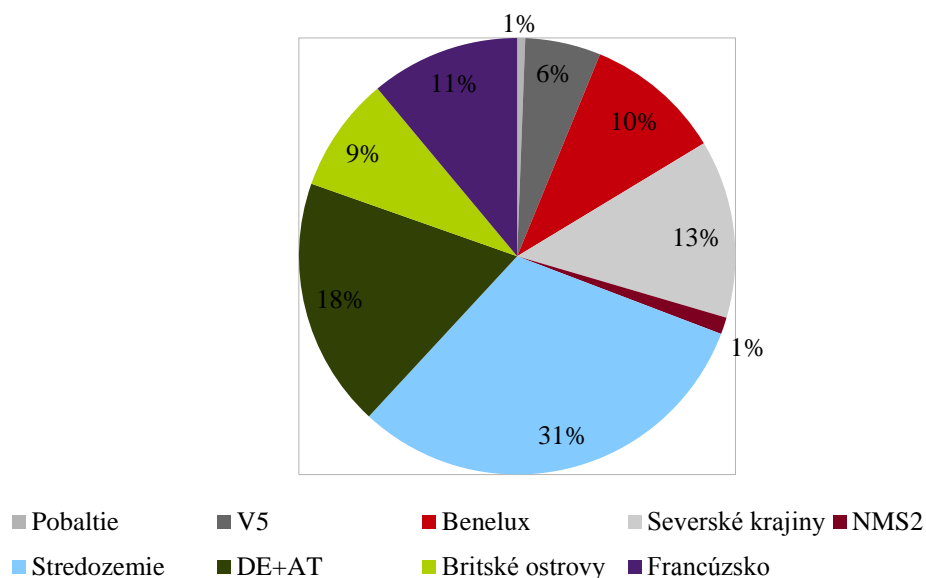

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

Aj v prípade početnosti starnúcich predstavuje región Stredozemie najperspektívnejšie trhy pre saturovanie ich špecifických potrieb. Podobne je to v prípade regiónu, ktorý predstavuje Nemecko a Rakúsko. Aj keď z aspektu početnosti starnúcich je zaujímavá aj veľkosť trhov regiónu V5, je nutné brať do úvahy skutočnosť mimoriadne nízkej príjmovej úrovne u obyvateľstva. Možno očakávať, že ak táto nebude mať možnosť zvýšenia, budú sa generovať veľmi nízke starobné dôchodky a seniori v tomto regióne, napriek svojej mimoriadnej početnosti, budú predstavovať len malý podiel na potenciálnom dopyte EÚ formovanom príjmami. Vzhľadom na súčasné krízové podmienky, ktoré obmedzujú naštartovanie spotreby najmä v dôsledku zužovania priestoru pre rast miezd a neumožňujú významnejšie kryť prepád trhu práce zdrojovo väčším sociálnym systémom a tiež vzhľadom na negatívne očakávania ďalších etáp krízy, je možné predpokladať, že sa v tomto regióne príjmová úroveň obyvateľstva zásadne nezvýši v najbližších 5-7 rokoch. Znamená to, že predpoklad saturácie špecifických potrieb starnúcich a v ďalšom období seniorov, ktoré sú z pohľadu nových technológií vo vyšších cenových úrovniach, nebude naplnený. Už v súčasnosti je možné napr. na Slovensku postrehnúť, že veľká časť seniorov, v rámci rozširujúceho sa sortimentu tovarov a služieb zahraničnej proveniencie, vyhľadáva tie, ktoré sú najlacnejšie, neváhajú pritom prekonávať i väčšie dopravné vzdialenosti či prieskum cien vo viacerých obchodoch za jeden deň.

Graf 12

Štruktúra potenciálneho dopytu seniorov v regiónoch EÚ (65 a viacroční, %, 2009)

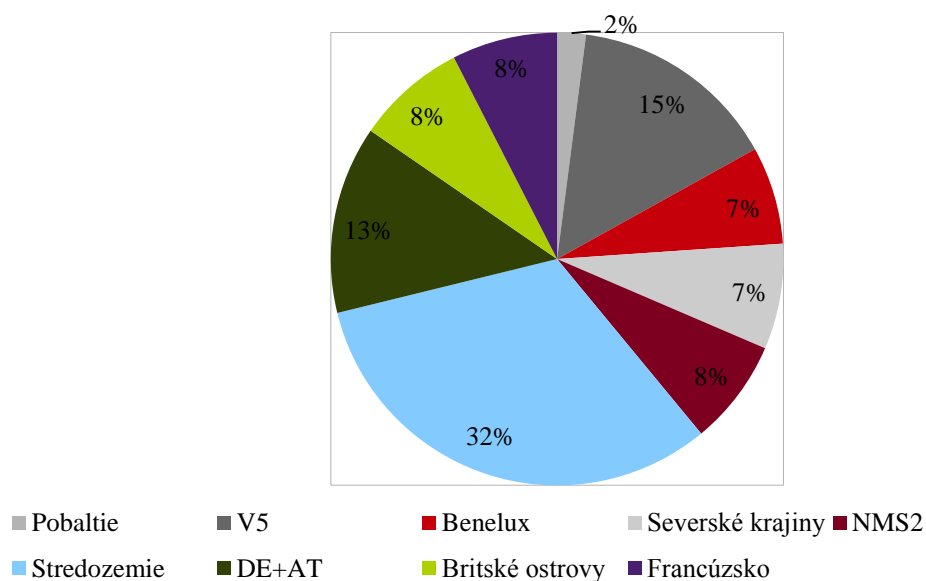

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009, na báze priemerných príjmov.

Z krátkodobého až strednodobého pohľadu sú pre realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky veľmi zaujímavé nasledujúce regióny: Stredozemie, ktoré predstavuje až takmer tretinu potenciálneho dopytu, región Nemecko a Rakúsko spolu a Severské krajiny. Nasledujúci graf umožní pohľad či to je tak aj z pohľadu počtosti seniorov, žijúcich v týchto regiónoch.

Graf 13

Podiel počtu seniorov žijúcich v regiónoch EÚ (65 a viacroční, 2009)

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC 2009.

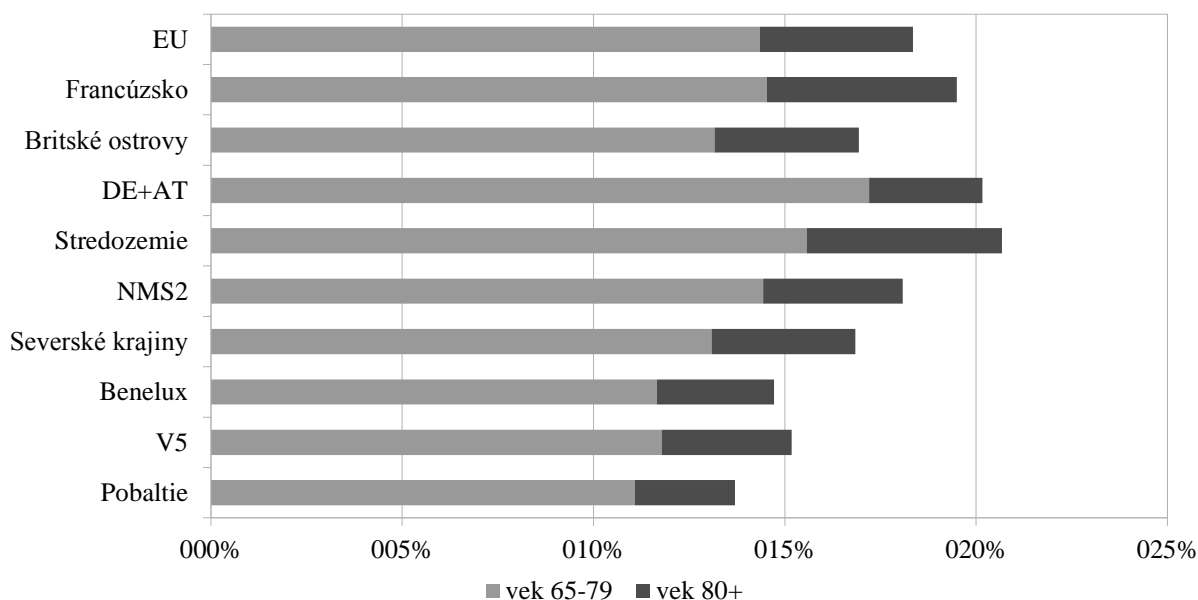
Aj z pohľadu početnosti seniorov je región Stredozemie a región Nemecko a Rakúsko spolu mimoriadne zaujímavý. Podobne, ako v prípade komentárov za vekovú skupinu star-núci, u seniorov sa z aspektu početnosti javí ako zaujímavý región V5. Problémom významnejšej realizácie koncepcie striebornej ekonomiky je však mimoriadne nízka úroveň príjmov u seniorov v dotknutom regióne.

2.2. Potenciál striebornej ekonomiky na báze dopytu formovanom príjmami seniorov v regiónoch a krajinách EÚ

Napriek tomu, že príjmy seniorov, najmä starobné dôchodky, sú spravidla nižšie ako príjmy osôb v produktívnom veku, celkové príjmy tejto vekovej skupiny postupne rastú. Uvedené sa premieta na časti domáceho potenciálneho dopytu, ktorý generujú seniori. V jednotlivých krajinách Európy sú historicky dané rozdielne podmienky pre vývoj príjmov seniorov. Základnou diferenciáciou, ktorá predstavuje tieto historicky odlišné podmienky, je to, že v krajinách, ktoré neskôr pristúpili do EÚ, boli pred rokom 1989 unifikované príjmy, z ktorých sa postupne vypočítavali unifikované starobné dôchodky. Nasledujúci graf udáva podiel príjmov osôb za kategórie seniorov na celkových príjmoch obyvateľstva v dotknutých regiónoch.

G r a f 14

Podiel príjmov seniorov na celkových príjmoch aktívneho obyvateľstva v regiónoch EÚ (% , 2009)

Prameň: Spracované z údajov EÚ SILC, celkové hrubé príjmy.

Z analýzy za regióny a krajiny, ktoré ich reprezentujú, vyplýva, že z dotknutých regiónov Európy majú seniori najväčšiu kúpyschopnosť v krajinách okolia Stredozemného

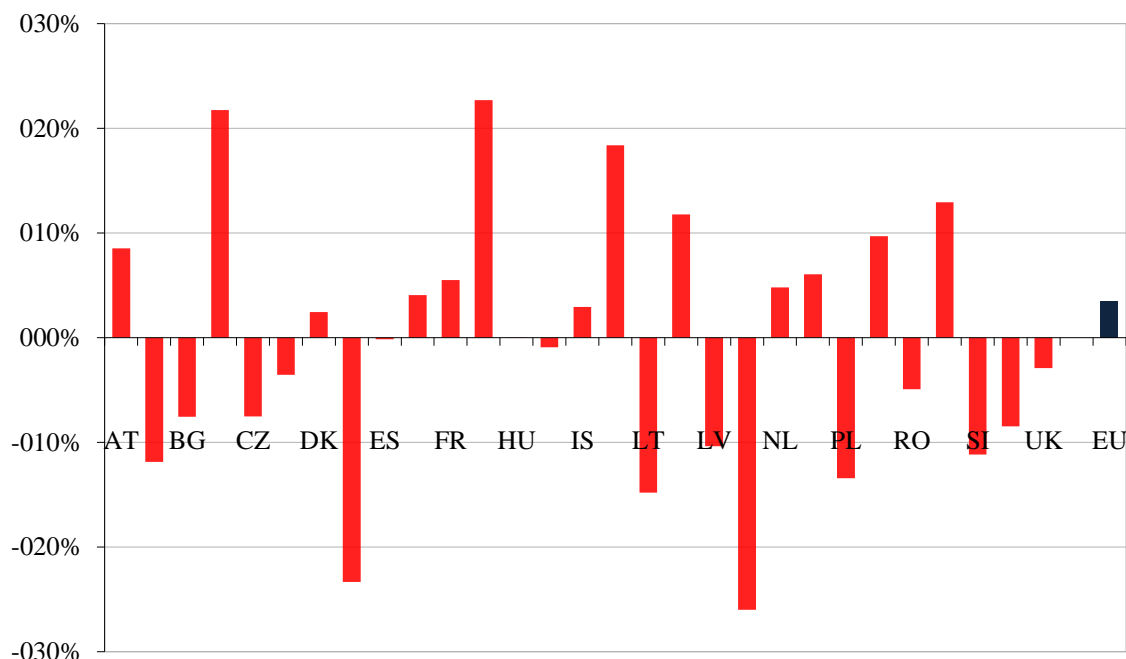
mora. V Taliansku a Portugalsku predstavujú príjmy seniorov približne 22 % z celkových príjmov obyvateľstva v krajine, pričom priemer EÚ je 18,3 %. V Grécku a Španielsku je tento podiel zhruba na úrovni priemeru EÚ. Na Cypre predstavuje podiel príjmov seniorov na celkových príjmoch obyvateľstva 12,4 % a na Malte 10,9 %. Ide o relatívne malé ekonomiky s istou geografickou izoláciou z aspektu dopravy a existujúcich kultúrnych špecifik v oblasti služieb pre obyvateľstvo. Taliansko generuje až 22 % príjmov osôb nad 80 rokov v Európe. Celkovo región Stredozemie reprezentuje 35 % príjmov EÚ v prípade osôb nad 80 rokov, 30 % príjmov EÚ u osôb vo veku 65-80 rokov a 28 % všetkých príjmov seniorov. K významnému formovaniu potenciálu striebornej ekonomiky dochádza aj v Nemecku a v Rakúsku. V Nemecku sa seniori podieľajú na celkových príjmoch 20,3 %, z toho osoby nad 80 rokov len 2,4 %. V Rakúsku je situácia v podiele príjmov seniorov na celkových príjmoch obyvateľstva podobná (20 %), ale osoby nad 80 rokov sa na celkových príjmoch podieľajú až 5 % (druhá najvyššia hodnota v EÚ po Taliansku). Za Nemecko a Rakúsko spolu sa podieľajú príjmy osôb vo veku 65-80 rokov 20,2 % na EÚ a u osôb vo veku 80 a viac rokov 12,5 % na EÚ. Ďalšou krajinou s veľkým významom realizácie striebornej ekonomiky je Francúzsko, kde sa príjmy seniorov na celkových príjmoch obyvateľstva podieľajú 19,5 %, príjmy osôb nad 80 rokov predstavujú na celkových príjmoch takmer 5 %. Francúzsko predstavuje takmer 13 % príjmov vekovej kategórie 80+ EÚ a 10,5 % príjmov vekovej kategórie 65-80, ako i celkových príjmov seniorov.

Ostatné dotknuté regióny predstavujú menší potenciál realizácie striebornej ekonomiky z pohľadu starnutia populácie i výšky celkového dopytu formovaného príjmami seniorov. Znamená to, že regióny, resp. jednotlivé krajiny predstavujú relatívne úzke trhové prostredie pre realizáciu tovarov a služieb pre seniorov. Vzhľadom na súčasnú vekovú štruktúru obyvateľstva je však možné v niektorých regiónoch a krajinách očakávať postupné výrazné starnutie populácie, napr. v Pobaltí, v krajinách V5 a pod. Je však otázne, ako sa v týchto krajinách bude vyvíjať celková dôchodková situácia obyvateľstva, ktorá už v súčasnosti generuje nízke starobné dôchodky z nízkych mzdových úrovní. Z pohľadu určitých tovarov a služieb, ktoré nie sú realizované v masovej miere, je tiež zaujímavá existencia vyššej príjmovej úrovne dôchodkov seniorov v regióne Benelux, v regióne Britské ostrovy a v regióne Severské krajiny.

Ďalší pohľad na potenciál striebornej ekonomiky ponúka vzťah, resp. pomer medzi príjmami ľudí v produktívnom (aktívnom) veku a príjmami poproduktívneho obyvateľstva. Už bolo uvedené, že seniori majú v porovnaní s aktívnou vekovou kategóriou malú príjmovú schopnosť najmä v pobaltských krajinách, v krajinách V5, v Bulharsku a v Rumunsku. Seniori vo veku nad 65 rokov majú v európskom priemere o 30 % menej a 80+ až o 36 % nižšie príjmy ako osoby v aktívnom veku od 25 do 50 rokov. Nasledujúci graf udáva pomer príjmov definovaných vekových skupín obyvateľstva (50 až 65-roční) k príjmom 25 až 50-ročných za skúmané krajiny.

G r a f 15

Pomer príjmov 50 až 64-ročných k príjmom aktívneho obyvateľstva (% , 2009)

Prameň: Počítané na báze priemerných hrubých príjmov.

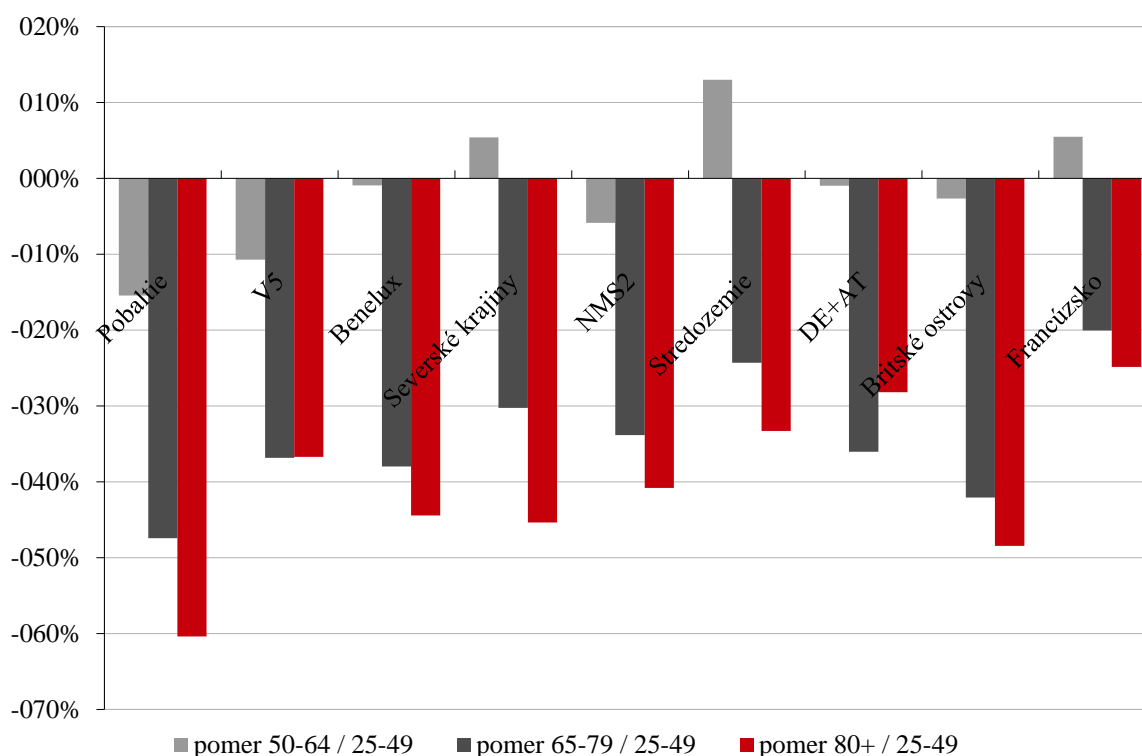
Relatívne najnižšie príjmy majú seniory v pobaltských krajinách. Tieto sú o 47 až 60 % nižšie ako príjmy za aktívne vekové skupiny. Príjmy na Britských ostrovoch sú o 42 až 48,5 % nižšie ako príjmy za vekovú skupinu 25 až 50-ročných (pričom v Írsku sú relatívne vyššie príjmy vo vekovej skupine 65 až 80-ročných). Krajiny V5 sú typické prakticky nulovým rozdielom príjmov 65 až 80-ročných a viac ako 80-ročných, pričom priemerný rozdiel príjmov týchto dvoch vekových skupín je v Európe 6,5 p. b. Prekvapivo veľké rozdiely sú v severských krajinách (15 p. b., pričom najväčšie rozdiely sú na Islande a vo Švédsku). Špecifické krajiny sú Nemecko a Rakúsko, ktoré majú vyššie príjmy vo vekovej kategórii 80+ ako vo vekovej kategórii 65 až 80 (rozdiel 8 p. b.). Podobná situácia je už iba v Luxembursku (rozdiel 20 p. b.) a v dvoch krajinách, kde je tento rozdiel minimálny (Malta 1,8 p. b. a Poľsko 2,4 p. b.).

Príjmy seniorov sú z podstatnej časti generované penzijným systémom. Budúce starobné dôchodky súčasných pracujúcich sú determinované predovšetkým súčasnou výškou pracovných príjmov jednotlivca, ktoré sú podkladom pre výpočet starobného dôchodku a celkovou disponibilitou príjmov sociálneho systému. Nedostatok verejných financií a isté administratívne opatrenia môžu viesť k plošnému zníženiu súhrnu starobných dôchodkov. Tento predpoklad má väčšiu mieru naplnenia v krajinách, ktoré sa stali členmi EÚ neskôr. Súvisí to s menšou mierou povedomia o možnostiach realizácie svojich potrieb na základe osobnej zodpovednosti za vlastnú existenciu v porovnaní so systémom, ktorý funguje v tradičných západných ekonomikách.

Pri platnosti toho, že pracovné príjmy v predchádzajúcom období formujú výšku starobných dôchodkov, je nevyhnutné z dlhodobého pohľadu skúmať i to, ako sa vyvíja pomer medzi príjmami 50 až 64-ročných a príjmami 25 až 50-ročných. Pre možnosti realizácie koncepcie striebornej ekonomiky v EÚ z pohľadu vývoja potenciálneho dopytu, ktorý predstavujú príjmy starnúcich, je dôležité, ako sa vyvíjajú ich príjmy v jednotlivých krajinách EÚ. Aj na základe nasledujúceho grafu je možné uviesť, že priemerný príjem 50 až 64-ročných v jednotlivých krajinách veľmi kolíše.

G r a f 16

Podiel príjmov 50 až 64-ročných na príjmoch 25 až 50-ročných v krajinách EÚ (% , 2009)

Prameň: Spracované z EÚ SILC, počítané na báze priemerných hrubých príjmov.

V priemere EÚ má veková skupina 50 až 65-ročných mierne vyšší príjem ako skupina 25 až 50-ročných. Relatívne najvyššie príjmy majú v Stredozemí (najmä Cyprus, Grécko a Taliansko), relatívne najnižšie príjmy majú v Pobaltí a na Malte. Krajiny V5 majú tiež nižšie príjmy v tejto vekovej skupine.

Pre potreby dlhodobo udržateľnej výšky príjmov seniorov je potrebné zabezpečiť relatívne vysoké mzdové príjmy. Tieto na jednej strane zabezpečia vyšší vymeriavací základ jednotlivca pre výpočet starobného dôchodku, ale taktiež zabezpečia vyššie odvody do sociálneho systému. Popri primerane vysokých mzdách má pozitívny efekt aj zapojenie čo najväčšieho počtu osôb na pracovnom trhu.

2.3. Vplyv starnutia populácie na formovanie potenciálneho dopytu slovenských seniorov a niektoré riziká vývoja ich budúcich príjmov

V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ a s krajinami v rámci regiónu V5 je starnutie slovenskej populácie za analyzované obdobie relatívne menej vážnym problémom a výzvou. To dokumentujú analytické výstupy predchádzajúcich častí. Detailnejšie analýzy, využívajúce údajovú základňu Sociálnej poisťovne Slovenska dokumentujú, že istým obmedzením v zásadnej realizácii koncepcie striebornej ekonomiky na Slovensku, v zmysle možnej saturácie špecifických potrieb seniorov zo strany producentov domácej či zahraničnej proveniencie, je aj súčasná úroveň celkových čistých príjmov všetkých vekových skupín obyvateľstva, ako aj ich čistých pracovných príjmov.

Oproti týmto príjmom predstavuje úroveň starobných dôchodkov tzv. základňu chudoby. Táto je významne regionálne diferencovaná či už pri porovnávaní príjmov obyvateľstva na úrovni krajov a okresov, alebo pri komparácii príjmov obyvateľstva medzi mestami a vidiekom na Slovensku (Pauhofová, I., Páleník, M., 2012). Znamená to, že príjmová situácia obyvateľstva za dotknuté vekové skupiny predstavuje úzky a zužujúci sa manévrovací priestor pre realizáciu spotreby v oblasti špecifických potrieb seniorov.⁷

Kým za sledované obdobie dochádzalo k pozvoľnému rastu cenovej hladiny týchto tovarov a služieb, postupne sa k nim pridáva tiež rast cenovej hladiny takých tovarov a služieb, ktoré predstavujú predmety dennej spotreby a tovary a služby súvisiace s bývaním. Ako ukážu nasledujúce analytické výstupy, príjmová stratifikácia obyvateľstva aj podľa vekových skupín je na spotrebiteľskom trhu významne príjmovovo obmedzená, čo v ďalšej etape výskumu podporí aj analýza zmien v štruktúre dopytu.

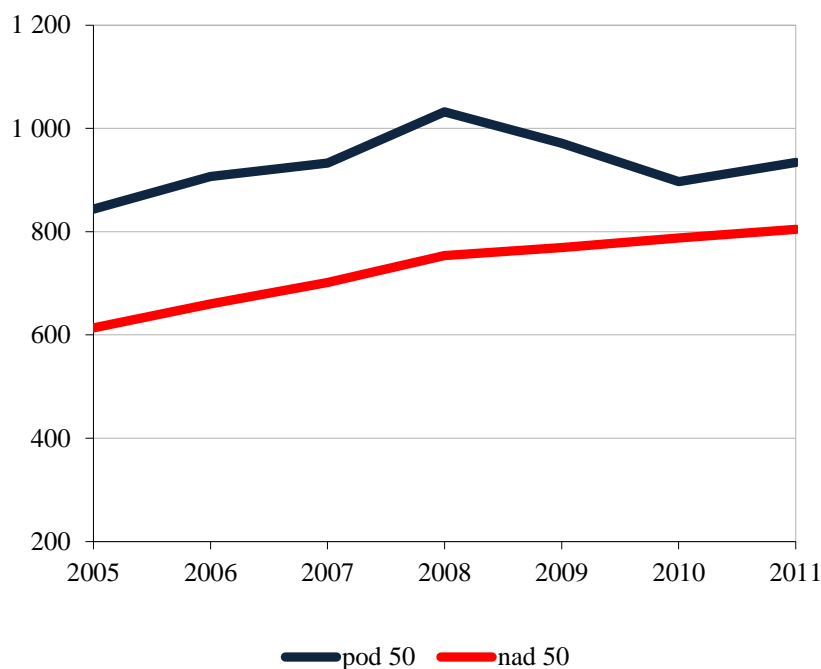
Znamená to, že s veľkou pravdepodobnosťou potvrdí vytesňovanie niektorých spotrebných tovarov a využívanie služieb zvyšujúcou sa spotrebou iných tovarov a služieb, v dôsledku všeobecne nízkej príjmovej úrovne obyvateľstva tak na strane aktívnej skupiny, ale najmä u poproduktívneho obyvateľstva. V tejto súvislosti je nutné uviesť, že nejde o plošný charakter dotknutého problému, ale o významné regionálne diferencie, ktoré majú svoj pôvod v transformačnom procese krajiny po roku 1989 a dotýkajú sa tak zmien v odvetvovej štruktúre hospodárstva v jednotlivých regiónoch, ako aj zmien v penzijnom systéme krajiny a plošne realizovanej sociálnej politiky.

Základný pohľad na vývoj čistých príjmov obyvateľstva vo veku pod a nad 50 rokov v období, ktoré zachytáva aj prejavy krízy, ktorá sa na Slovensku začala prejavovať o niečo neskôr ako v západnej Európe, poskytuje nasledujúca tabuľka.

⁷ Predovšetkým v oblasti zabezpečovania zdravia.

Graf 17

Vývoj príjmov obyvateľstva vo vekových skupinách pod a nad 50 rokov na Slovensku (euro, 2005 – 2011)

Prameň: Vypočítané z údajov Sociálnej poisťovne SR, celkové čisté príjmy.

Je evidentné, že vývoj čistých príjmov osôb pod 50 rokov nemá líniu podobnú línii vývoja čistých príjmov osôb nad 50 rokov. Dôvodom je najmä vplyv krízy, ktorá sa na Slovensku premietla v problémoch na pracovnom trhu v smere nárastu nezamestnanosti a teda zásadného poklesu súhrnu za pracovné príjmy obyvateľstva pod 50 rokov.

Príjmy seniorov na Slovensku v posledných rokoch mierne rástli. Bol to dôsledok postupnej valorizácie dôchodkov, ale najmä nárastu počtu seniorov.

Naznačená súvislosť regionálnej diferenciacie vo vybavenosti príjmami obyvateľstva na úrovni krajov a okresov, resp. medzi mestami a vidiekom za sledované obdobie, je dokumentovaná v nasledujúcich tabuľkách a grafoch. Historicky vyššie pracovné príjmy v Bratislave a na západnom Slovensku vytvorili vyššie priemerné starobné dôchodky v týchto regiónoch. Podobne, vyššie mzdové príjmy v mestách dali základ pre vyššie starobné dôchodky v nich.

Tradične, priemerné mesačné príjmy na vidieku sú 79 až 80 % priemerného príjmu v mestách. Dôvodom je primárne zastúpenie pôdohospodárstva v štruktúre hospodárskych aktivít na vidieku, kde sú dlhodobo formované priemerné pracovné príjmy na nižšej úrovni ako v ostatných odvetviach národného hospodárstva.

T a b u ľ k a 1

Vývoj čistých príjmov obyvateľstva v mestách a na vidieku v krajoch Slovenska (euro, s. c. 2011, obdobie 2005, 2009 – 2011)

Kraje	2005		2009		2010		2011	
	mesto	vidiek	mesto	vidiek	mesto	vidiek	mesto	vidiek
Bratislavský	559	442	622	491	664	545	710	583
Trnavský	421	359	474	403	496	435	530	461
Trenčiansky	397	350	440	388	460	416	488	438
Nitriansky	398	324	441	360	466	390	495	407
Žilinský	403	332	448	370	470	401	493	417
Banskobystrický	386	334	426	365	449	391	475	414
Prešovský	365	307	403	341	427	375	443	385
Košický	422	339	459	371	480	402	502	413
SR spolu	431	339	476	375	503	407	532	425

Prameň: Spracované z údajov Sociálnej poisťovne SR.

Významné rozdiely sú v tabuľke postrehnuteľné najmä v prípade príjmov medzi mestami v Bratislavskom kraji a vidiekom v kraji Prešovskom. V sledovanom období sa aj napriek nárastu príjmovej úrovne tieto rozdiely zásadne prehĺbili. Sú dôsledkom odrazu krízy, ktorá v oveľa väčšej miere postihla vidiecke regióny v porovnaní s mestskými. Vidiecky priestor nenachádza, aj napriek zmenám vidieka a transformácie poľnohospodárstva po roku 1989, adekvátne miesto v rozvíjaní aktivít, stabilizujúcich dôchodkovú situáciu obyvateľstva v týchto regiónoch. Kríza a neprijímanie adekvátnych opatrení na úrovni kompetentných aktérov na úrovni štátu, samospráv a združení výrazne sťažuje možnosti vidieckeho obyvateľstva aspoň udržať svoju životnú úroveň.⁸

Pre všeobecne nízku úroveň príjmov obyvateľstva je charakteristické i postupné približovanie sa príjmov aktívnych osôb vo veku 25 až 50 rokov príjmom osôb vo veku 50 až 64 rokov. Ako nasledujúca tabuľka dokumentuje, rozdiel 60 eur z mesačných príjmov sa za sledované obdobie postupne znížil na 30 eur. Na jednej strane sa isto pozitívnym javí nárast príjmov strieborných, ale na strane druhej malý nárast príjmov aktívnych v sledovanom období zakladá obavu pred takým formovaním príjmov aktívnych, z ktorých bude možno počítať s generovaním nízkych základov pre starobné dôchodky v budúcnosti. Vzhľadom na nízky počet aktívnych v porovnaní s predchádzajúcimi generáciami je otázne či dokážu so súčasnou príjmovou úrovňou predstavovať v budúcom období významnejšiu časť európskeho potenciálneho dopytu seniorov v porovnaní so súčasnými podmienkami.

⁸ Možnosti vývoja dôchodkovej situácie obyvateľstva na vidieku sú v ďalšom období determinované zvoleným prístupom hospodárskej politiky, ktorá by mala na túto situáciu reagovať. Pripravovaná Koncepcia rozvoja poľnohospodárstva a vidieka však opäť nezohľadňuje významné problémy vidieckeho priestoru, ktoré sú v oblasti nedostatočnej ekonomickej výkonnosti vo vidieckych regiónoch, ktoré generujú nízku úroveň dôchodkov domácností.

T a b u ľ k a 2

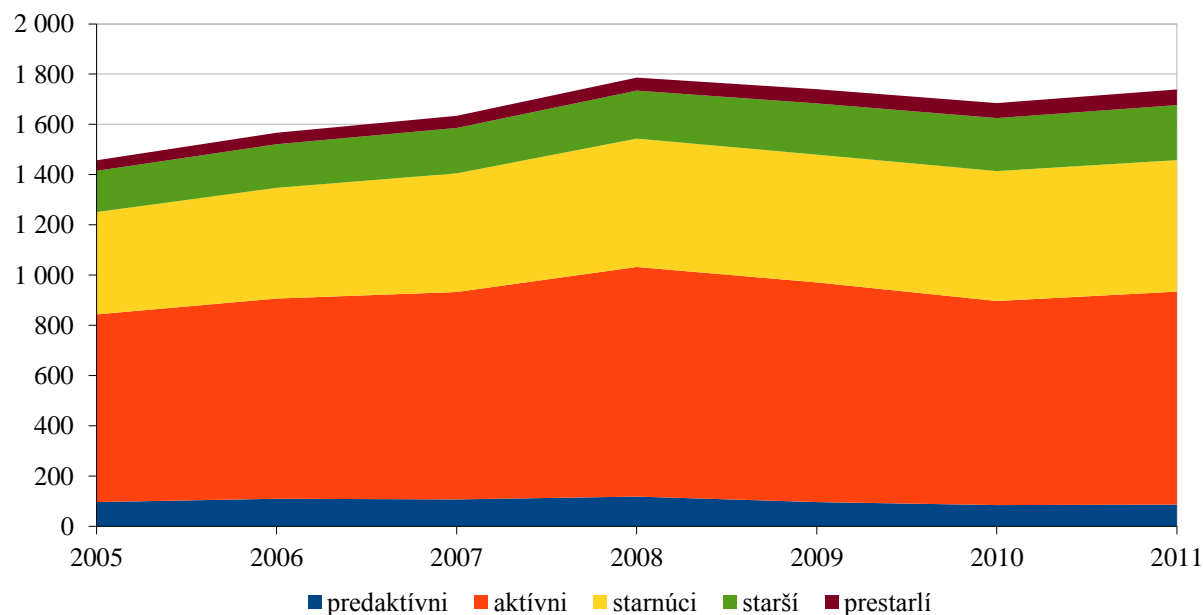
**Vývoj čistých príjmov obyvateľstva na Slovensku podľa vekových kategórií
(euro, s. c. 2011, 2005 – 2011)**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Spolu	392	411	433	460	461	470	484
Predaktívni	239	251	260	278	269	253	254
Aktívni	464	486	516	544	530	538	554
Starnúci	409	432	454	482	489	507	526
Starší	292	310	323	342	366	383	399
Prestarlí	279	295	306	319	339	349	354

Prameň: Spracované z údajov Sociálnej poisťovne SR.

Nasledujúci graf plasticky znázorňuje vývoj čistých príjmov jednotlivých vekových skupín obyvateľstva na báze celkových priemerných mesačných príjmov. Dokresľuje niektoré proporcie vývoja v dotknutej oblasti ohľadom celkového približovania súhrnu príjmov obyvateľstva pod a nad 50 rokov. V roku 2011 mali predaktívni spolu s aktívnymi príjem 934 mil. eur. Za osoby nad 50 rokov bol príjem iba o 13,9 % nižší. V roku 2005 bol tento rozdiel väčší, predstavoval 27,3 % v prospech predaktívnych a aktívnych spolu. U osôb nad 50 rokov dochádza k plynulému nárastu príjmov na základe ich určovania predvídateľným dôchodkovým systémom. Je možné opäť uviesť, že vývoj príjmov na strane aktívnych je silne poznačený krízovými podmienkami s výrazným dopadom na zužovanie trhu práce a v súčasnosti i dopadom znižovania produkčných kapacít v západnej Európe.

G r a f 18

**Vývoj celkových priemerných príjmov obyvateľstva na Slovensku podľa vekových kategórií
(euro, s. c. 2011, 2005 – 2011)**

Prameň: Spracované z údajov Sociálnej poisťovne SR.

Vzhľadom na naznačené významné regionálne rozdiely v príjmovej úrovni je nasledujúca tabuľka, dokumentujúca vývoj priemerných príjmov podľa vekových kategórií v najproblémovejšom regióne Slovenska – v Prešovskom kraji, na základe ich porovnania so slovenským priemerom.

T a b u ľ k a 3

Priemerné čisté príjmy podľa vekových kategórií v Prešovskom kraji a na Slovensku (euro, s. c. 2011, roky 2005, 2007, 2009, 2011)

	2005		2007		2009		2011	
	SR	PO kraj	SR	PO kraj	SR	PO kraj	SR	PO kraj
Spolu	392	339	433	375	461	401	484	414
Predaktívni	239	213	260	233	269	251	254	218
Aktívni	464	386	516	427	530	443	554	454
Starnúci	409	357	454	395	489	429	526	457
Starší	292	282	323	309	366	347	399	375
50 až 60-roční	279	272	306	298	339	331	354	347

Prameň: Spracované z údajov Sociálnej poisťovne SR.

Je zrejmé, že nastavený penzijný systém je dôvodom veľmi nízkych rozdielov medzi príjmami za PO kraj a priemerom za SR pri prestarých a starších. Ide o starobné dôchodky, ktorých základom boli unifikované príjmy v spoločnosti pred rokom 1989. Malé rozdiely sú i v prípade predaktívneho obyvateľstva, ktorý stojí na plošnej realizácii sociálnej politiky. Tu je potrebné uviesť, že isté špecifiká demografickej štruktúry v Prešovskom kraji umožňujú vyplácanie vysokých dávok vo väzbe na počet detí, tieto príjmy sa v konečnom dôsledku správajú akoby nahrádzali nedostatok pracovných príjmov. Pri pohľade na medián dosahujú príjmy seniorov v Prešovskom kraji príjem 97 – 98 % priemeru za SR, príjmy starnúcich (osôb 50-65 rokov) 95 % v roku 2005, ale iba 90 % v roku 2011, avšak príjmy aktívnych dosahujú iba 84 %. Znamená to, že signifikantné diferencie sa objavujú v prípade porovnania aktívnych za PO kraj s priemerom za Slovensko. Preukazne je situácia zhoršujúca sa v čase krízy, kedy rozdiel v porovnávaných údajoch zásadne rastie, pritom veľké rozdiely boli zjavné už aj pred krízou.

Zvlášť obmedzujúcim faktorom súčasnej úrovne dopytu na strane seniorov je feminizácia chudoby, ktorá sa významne prejavuje vo vidieckych regiónoch. Najproblémovejším z tohto aspektu je opäť vidiecky priestor Prešovského kraja, kde ženy vo veku 50-65 rokov dosahujú priemerný príjem 74 % úrovne za SR, vo veku 65-80 rokov 86 %, pričom ešte v roku 2005 to bolo 92 %. V tejto súvislosti je nutné uviesť, že zvlášť v týchto regiónoch ide o seniorky, ktorých starobný dôchodok sa vypočítaval s veľmi nízkeho základu, nakoľko išlo o zamestnania v poľnohospodárskych podnikoch (JRD a ŠM), pri väčšinou základnom vzdelaní, výchove väčšieho počtu detí.⁹ Nasledujúca tabuľka udáva časť stratifikácie príjmov obyvateľov vidieka v okresoch Prešovského kraja, kde je opäť situácia z pohľadu Slovenska najzložitejšia.

⁹ Krmičky, dojičky, sezónne práce.

T a b u ľ k a 4

Podiel mužov a žien s čistým príjmom do 300 eur na vidieku v okresoch Prešovského kraja (% , 2005, 2011)

	2005		2011	
	muži	ženy	muži	ženy
Bardejov	64,5	67,1	32,6	39,1
Humenné	54,5	62,1	28,7	36,8
Kežmarok	59,5	65,2	30,7	39,7
Levoča	48,2	62,8	23,7	36,6
Medzilaborce	54,5	65,6	22,5	35
Poprad	42,4	54,5	24,5	32,4
Prešov	49	60,3	23,1	33,2
Sabinov	58,1	67,4	27,6	43,5
Snina	51,3	66,4	27,1	43,4
Stará Ľubovňa	63,4	67	24,6	42,1
Stropkov	64,3	67,8	30,9	38,2
Svidník	63,7	65,6	33,8	39,8
Vranov nad Topľou	53,5	63,8	26,9	39,1
Prešovský kraj	54,8	63,2	26,9	37,4

Prameň: Spracované z údajov Sociálnej poisťovne SR.

Ako údaje z tabuľky dokumentujú, za porovnávané obdobie došlo k významnému poklesu podielu obyvateľov vo vidieckych regiónoch okresov Prešovského kraja v ukazovateli čisté pracovné príjmy do 300 eur. Vzhľadom na zaznamenanú mieru nezamestnanosti za uvedené regióny v roku 2011 je nutné zmeny v podieloch interpretovať v súvislosti s výpadkom veľkého množstva pracovných síl z trhu práce, čo znamená na jednej strane pokles podielu obyvateľov s disponibilnou pracovnými príjmami do 300 eur, na strane druhej významný nárast počtu poberateľov podpory v nezamestnanosti a nárast počtu poberateľov dávok v hmotnej núdzi. Je dôležité zároveň poznamenať, že väčšiu časť potenciálneho dopytu seniorov predstavujú ženy, ktoré sa dožívajú dlhšieho veku ako muži. Vzhľadom na ich dokumentovanú nízku príjmovú úroveň nemožno uvažovať s významným manévrovacím priestorom pre ich spotrebu nielen v prípade tovarov a služieb dennej potreby, ale najmä v oblasti špecifických služieb v oblasti zdravotnej starostlivosti, ktoré by mohli osobne uhrádzať zo svojich príjmov.

RESUMÉ

Výsledky komparatívnej analýzy priemerných príjmov starnúcich a seniorov dokumentujú, že rozdiely medzi tradičnými krajinami a novými krajinami EÚ sú významné tak na úrovni definovaných regiónov, ako i jednotlivých krajín. Tým je potvrdená prvá hypotéza. Znamená to, že príjmy predstavujúce potenciálny dopyt na strane starnúcich a seniorov za skúmané regióny a krajiny sú primárne zaujímavé z aspektu realizácie koncepcie striebornej ekonomiky z krátkodobého i strednodobého horizontu v regiónoch Stredozemie (predovšetkým Taliansko), Nemecko a Rakúsko spolu (predovšetkým Nemecko) a Francúzsko. Dobrý potenciál realizácie koncepcie striebornej ekonomiky je aj za región Severské krajiny a región Benelux.

Nové členské krajiny EÚ, napriek veľkej početnosti strieborných (predovšetkým Poľsko), z dôvodu nízkej príjmovej úrovne u dotknutých vekových skupín obyvateľstva, nepredstavuje významný potenciál dopytu striebornej ekonomiky v rámci EÚ. Nízka príjmová úroveň starších v týchto krajinách je predpokladom generovania aj nízkej úrovne starobných dôchodkov u budúcich seniorov.

Skúmanie rozdielov v podieloch príjmov seniorov a strieborných na príjmoch aktívneho obyvateľstva v dotknutých regiónoch a krajinách poukázalo na zásadné rozdiely aj medzi tradičnými krajinami EÚ, tiež i medzi novými členskými krajinami. Aj druhú hypotézu možno považovať za potvrdenú. Rozdiely v pomere príjmov za skupinu 50 až 64-ročných k príjmom 25 až 50-ročných sú výsledkom pôsobenia viacerých faktorov, od výkonnosti ekonomiky, jej produktivity, ekonomiky, ktorá je veľká alebo malá, v minulosti vždy otvorená, alebo uzavretá, aplikujúca rôzne zdrojovo náročný sociálny model a pod.

Vzhľadom na výsledky analýzy za príjmovú situáciu starších i seniorov v tradičných krajinách EÚ možno i tretiu hypotézu, že veľkosť potenciálneho dopytu formovanom príjmami týchto vekových skupín obyvateľstva je dostatočná na permanentné saturovanie ich potrieb a tvorbu ich úspor, považovať za potvrdenú.

Na základe výsledkov analýz, ktoré sa dotýkali skúmania príjmovej úrovne obyvateľstva v jednotlivých vekových kategóriách a stratifikácie obyvateľstva v oblasti príjmov za Slovensko aj na regionálnej báze, možno i štvrtú potvrdiť. Znamená to, že tak ako príjmová úroveň, ani príjmová stratifikácia obyvateľstva Slovenska nezakladá v krátkodobom časovom horizonte bázu pre významnú realizáciu koncepcie striebornej ekonomiky v zmysle zvýšenej saturácie špecifických potrieb seniorov (nové inovatívne technológie produkujúce tovary a služby s vyššou cenovou úrovňou). Zároveň je potvrdená aj piata hypotéza, že príjmová úroveň a príjmová stratifikácia obyvateľstva na Slovensku vytvára predpoklad formovania nižšej a znižujúcej sa úrovne starobných dôchodkov v porovnaní s dôchodkami v tradične vyspelých ekonomikách EÚ. Obmedzenia manévrovacieho priestoru pre spotrebu všeobecne, ako aj v špecifických tovaroch a službách pre seniorov, sú regionálne výrazne diferencované a ako najväčšie sú identifikované vo vidieckych regiónoch, osobitne vo vidieckych regiónoch Prešovského kraja. Zásadným fenoménom, zužujúcim manévrovací priestor pre súčasnú spotrebu i úvahy o spotrebe zo strednodobého pohľadu, je feminizácia chudoby vo väčšine vidieckych regiónov Slovenska.

LITERATÚRA

DOVÁĽOVÁ, G. (2011): Strieborná ekonomika v domácej a svetovej literatúre. [Working Papers 34.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 49 s. ISSN 1337-5598.

PÁLENÍK, V. (2009): Strieborná ekonomika ako možné exportné zameranie slovenskej ekonomiky. [Working Papers 16.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 40 s. ISSN 1337-5598.

PAUHOFOVÁ, I. – HUDEC, O. – ŽELINSKÝ, T. (eds) (2010): Sociálny kapitál, ľudský kapitál a chudoba v regiónoch Slovenska. Zborník statí. Košice: Ekonomická fakulta TU Košice, 103 s. ISBN 978-80-553-0573-8.

PAUHOFOVÁ, I. – PÁLENÍK, M. (2011): Metodológia skúmania potrieb a správania sa starších (domácností dôchodcov) v krajinách EÚ. [Working Papers 32.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 20 s. ISSN 1337-5598.

PAUHOFOVÁ, I. – PÁLENÍK, M. (2012): Národohospodárske súvislosti príjmovej stratifikácie obyvateľstva vo vidieckych regiónoch Slovenska v čase krízy. [Working Papers 36.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 21 s. ISSN 1337-5598.

PAUHOFOVÁ, I. (ed.) (2012): Determinanty polarizácie bohatstva v globalizovanom svete. Súčasnosť a budúcnosť. Zborník statí. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 160 s. ISBN 978-80-7144-200-4.

R DEVELOPMENT CORE TEAM (2009): R: A language and environment for statistical computing. Viedeň: R Foundation for Statistical Computing. ISBN 3-900051-07-0.
<<http://www.R-project.org>>.

ŽELINSKÝ, T. (2012): Charakteristika domácností a osôb s najvyššími príjmami v Európskej únii. In PAUHOFOVÁ, I. (ed.): Determinanty polarizácie bohatstva v globalizovanom svete. Súčasnosť a budúcnosť. Zborník statí. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 160 s. ISBN 978-80-7144-200-4.